

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Συνώνυμα

Συνώνυμα λέμε τις λέξεις που, ενώ συνήθως διαφέρουν φθογγολογικά μεταξύ τους, έχουν εντούτοις την ίδια περίπου σημασία: π.χ. σηκώνω, εγείρω, ανορθώνω, ανεβάζω, υψώνω, ανυψώνω. Είναι σπάνιες σε μια γλώσσα οι λέξεις που έχουν την ίδια ακριβώς σημασία, δηλαδή οι ταυτόσημες (εκτός βέβαια αν λογαριάσουμε εκείνες που λέγονται διαφορετικά σε διάφορους τόπους, όπως π.χ. αχλάδι - απίδι, πετεινός - κόκορας). Οι συνώνυμες λέξεις εκφράζουν έννοιες που συγγενεύουν μεταξύ τους σημασιολογικά. Συχνά εκφράζουν τις διάφορες αποχρώσεις της ίδιας έννοιας (π.χ. βλέπω, κοιτάζω, παρατηρώ, διακρίνω) και βρίσκονται μεταξύ τους σε μία σχέση διαβάθμισης και κλιμάκωσης.

Αυτές τις σημασιολογικές αποχρώσεις οφείλουμε να τις παρατηρούμε, να τις μελετούμε, να τις διακρίνουμε και κατά την επικοινωνιακή περίπτωση να τις χρησιμοποιούμε στο λόγο μας. Αυτό σημαίνει ότι τις περισσότερες φορές δεν μπορούμε να μεταχειριστούμε το ένα συνώνυμο στη θέση του άλλου. Συνήθως πρέπει κάθε φορά να συλλογιστούμε, για να βρούμε εκείνη από τις συνώνυμες λέξεις που ταιριάζει καλύτερα σ' αυτό που θέλουμε να πούμε.

Τα συνώνυμα είναι μεγάλος πλούτος για μια γλώσσα. Με τη μελέτη τους πλουτίζεται η ατομική γλώσσα, οξύνεται το μυαλό και βαθαίνει η μόρφωση.

- Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.
- Μ. Τριανταφυλλίδης, Λεξιλογικές Ασκήσεις, Θεσσαλονίκη, 1967.
- Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με το κατάλληλο ρήμα από αυτά που βρίσκονται στο πλαίσιο.

μετασχηματίζω
 ανακαινίζω
 μεταρρυθμίζω
 μεταστρέφω
 μεταμφιέζω
 μεταποιώ
 μεταμορφώνω
 μεταπλάθω
 μετουσιώνω
 τροποποιώ
 μετατρέπω
 μεταβάλλω

1. Συνηθίζει να άποψη, όταν κρίνει ότι η προηγούμενη δεν τον εξυπηρετεί.
2. Η Κίρκη τους συντρόφους του Οδυσσέα σε γουρούνια.
3. Ο ληστής, για να μην τον αναγνωρίσουν.
4. το παλτό της, για να το φορέσει και η κόρη της.
5. Η αληθινή τέχνη την πραγματικότητα.
6. Όλοι οι υπουργοί Παιδείας αναλαμβάνουν τα καθήκοντά τους με το όραμα να το εκπαιδευτικό σύστημα.
7. Ο ρόλος του χριστιανισμού είναι να την καταναλωτική κοινωνία σε κοινωνία αγάπης.
8. Με τα επιχειρήματά του κατάφερε την τελευταία στιγμή να την κοινή γνώμη και να κερδίσει τις εντυπώσεις.
9. Ύστερα από παρέμβαση της αντιπολίτευσης μερικές διατάξεις του νομοσχεδίου για την υγεία.
10. Εξαιτίας της αρρώστιας τα σχέδιά του.
11. Στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας ο άρτος και ο οίνος σε σώμα και αίμα Χριστού.
12. Αποφάσισα να το κατάστημά μου.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα συνώνυμα που βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο.

ιδιαιτερότητα
 ιδιορρυθμία
 ιδιοτροπία
 ιδιοσυγκρασία
 εκκεντρικότητα
 παραξενιά

1. Φοράει μπότες μέχρι το γόνατο και βραδινό κοστούμι τέτοιες είναι συνηθισμένες στους καλλιτέχνες, για να τραβούν την προσοχή.
2. Στις του οφείλεται ότι ζει απομονωμένος, χωρίς φίλους και παρέες.
3. Λόγω δεν μπορεί να συνεργαστεί με τους άλλους.
4. Τις του χαρακτήρα της άλλοι τις ανέχονται και άλλοι όχι.
5. Είναι όλο ούτε μια μέρα δεν μπορείς να ζήσεις μαζί του.
6. Η της ζωγραφικής του όχι μόνο δεν ενοχλεί, αλλά επαινείται από πολλούς, γιατί τη θεωρούν στοιχείο προσωπικού ύφους.

3. Το ρήμα **παύω** και τα συνώνυμά του **σταματώ, διακόπτω** έχουν γενικά τη σημασία «δε συνεχίζω (να κάνω) κάτι».

Το ρήμα **τελειώνω** και τα συνώνυμά του **τερματίζω, περατώνω, φέρω εις πέρας, αποτελείώνω, ολοκληρώνω, λήγω** δηλώνουν ότι «δε συνεχίζεται να γίνεται κάτι» με την πρόσθετη πληροφορία ότι «έχει περατωθεί, έχει φτάσει στο τελικό του όριο». Από τα δύο τελευταία το **ολοκληρώνω** σημαίνει «τελειώνω κάτι πλήρως ή με πληρότητα», το **λήγω** είναι αμετάβαστο.

Συμπληρώστε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα παραπάνω ρήματα:

1. αύριο η προθεσμία υποβολής δηλώσεων στην Εφορία.
2. να ασχολούμαι μ' αυτό το ζήτημα.
3. Είμαστε στη δυσάρεστη θέση να σας ανακοινώσουμε ότι τη συνεργασία μαζί σας.
4. Η ανέγερση του ναού με τη συνδρομή των πιστών.
5. Η επιτροπή ελπίζει ότι σύντομα το έργο της.
6. το κάπνισμα ύστερα από την αρρώστια που τον βρήκε.
7. σε ένα χωριό, για να ξεκουραστούμε.

4. Να αντικαταστήσετε με άλλες συνώνυμές τους τις υπογραμμισμένες λέξεις.

1. Οι εχθροί της δημοκρατίας **βυσσοδομούν** αδιάκοπα. _____
2. Χρησιμοποίησε **αθέμιτα** μέσα, για να αναρριχηθεί στην εξουσία. _____
3. Περίμενε με **αδημονία** το τρένο. _____
4. Έδειξε πρωτοφανή **αδράνεια** την ώρα του ατυχήματος. _____
5. Καταδικάστηκε για **ιδιοποίηση** δημόσιου εγγράφου. _____
6. Πρέπει να αντιμετωπίσουμε θαρραλέα τις **δυσμενείς** συνθήκες. _____
7. Με τις πράξεις σου **αμαύρωσες** το όνομά σου. _____
8. Έχει την τάση να είναι **δηκτικός** στην κριτική του. _____
9. Είναι αδύνατο να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα με **ενδοτικότητα** ή αδιαφορία. _____
10. Πρέπει να περιμένουμε **έντονες** αντιδράσεις, επειδή **διακυβεύονται** μεγάλα συμφέροντα. _____

6. Να κατατάξετε κλιμακωτά από το ασθενέστερο στο ισχυρότερο τα εξής συνώνυμα:

1. αφοσίωση, αγάπη, λατρεία, συμπάθεια
2. επιδοκιμάζω, εγκρίνω, επαινώ, επικροτώ, εκθειάζω
3. κατάπληξη, απορία, έκπληξη
4. βλαβερός, ολέθριος, άχρηστος
5. αδιαφορώ, μισώ, αποστρέφομαι, απεχθάνομαι
6. άκαρδος, βάρβαρος, άγριος, άπονος, σκληρός
7. αναγκαίος, απαραίτητος, χρήσιμος
8. κάποτε, σπανιότατα, συχνά, σπάνια, συχνότατα, συνήθως
9. εκλιπαρώ, παρακαλώ, ικετεύω
10. ψέμα, τερατολογία, υπερβολή
11. αναγκαίος, χρήσιμος, απαραίτητος
12. αποδοκιμάζω, στηλιτεύω, επικρίνω, αποπαίρνω, καυτηριάζω
13. απαθής, ασυγκίνητος, ανάλγητος, αναίσθητος
14. σκεπτικισμός, αβεβαιότητα, αμφιβολία, αμφισβήτηση
15. διαψεύδω, αναιρώ, ανασκευάζω, αντικρούω

7. Σας δίνονται οι εξής συνώνυμες λέξεις:

- δύναμη:** η γενική έννοια του «δύνασθαι» (ψυχική, σωματική, οικονομική κ.τ.λ.)
- ισχύς:** χρησιμοποιείται όταν αναφερόμαστε σε άσκηση εξουσίας
- ρώμη:** η σωματική δύναμη
- σθένος:** χρησιμοποιούμε τη λέξη για να δηλώσουμε ψυχικές δυνάμεις

Να εντάξετε την καθεμία σε μια σύντομη περίοδο λόγου.

8. Σας δίνονται συνώνυμα του επιθέτου γόνιμος και σύντομες επεξηγήσεις για το πώς ή πού χρησιμοποιείται το καθένα. Να εντάξετε καθεμία από αυτές τις συνώνυμες λέξεις σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

γόνιμος: έχει την ευρύτερη σημασία απ' όλα

εύφορος: για παραγωγή καρπών

καρποφόρος: 1. για χαρακτηρισμό δέντρου
2. για ενέργεια με θετικά αποτελέσματα

δημιουργικός: για δημιουργήματα στο πνευματικό και κοινωνικό πεδίο

παραγωγικός: 1. για δημιουργία οικονομικών αγαθών
2. για κάποιον που παράγει πολύ έργο

9. Να συμπληρώσετε τα κενά με τις λέξεις **πρώην** ή **τέως** και να προσδιορίσετε τη σημασιολογική τους διαφορά.

1. Ο νέος υπουργός διαχώρισε τη θέση του από τον
2. Εγώ παρέδωσα στο σημερινό διευθυντή της Τράπεζας. Είμαι, επομένως, ο διοικητής.
3. Στην εκδήλωση που οργάνωσε το Πανεπιστήμιο προσκλήθηκε ο πρύτανης κ. Χ. και όλοι οι πρυτάνεις του ιδρύματος.
4. Μερικοί αθλητές της Ανατολικής Γερμανίας κατέφυγαν στην Αμερική.

10. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες ισοδύναμες.

1. Του **καταλόγισαν** παραλείψεις και λάθη, που οδήγησαν στη χρεοκοπία της επιχείρησης. _____
2. Καταδικάστηκε για **διασπορά** ψευδών ειδήσεων. _____
3. Έγιναν **διεξοδικές** συζητήσεις, πριν υπογράψουν οι δύο χώρες το σύμφωνο φιλίας. _____
4. Η ζωή **διέπεται** από φυσικούς νόμους. _____
5. Η γερμανική κυβέρνηση ζήτησε την **έκδοση** ενός ατόμου που θεωρείται υπεύθυνο για διάφορες τρομοκρατικές ενέργειες στη Γερμανία. _____
6. Η σύλληψη ενός δραπετή ήταν το **έναυσμα**, για να ξεσπάσουν ταραχές στις φυλακές υψίστης ασφαλείας. _____
7. Πήρε όλα τα **ενδεδειγμένα** για την περίπτωση μέτρα. _____
8. Μετά τον πόλεμο καταστράφηκε **παντελώς**. _____
9. Έχω την **αίσθηση** ότι μου λες ψέματα. _____
10. Η **κομπορημοσύνη** και η μεγαλομανία του είναι παροιμιώδεις. _____

11. Να βρείτε τα συνώνυμα των παρακάτω επιρρημάτων:

- αδιακρίτως** - _____
- αδιάκριτα** - _____
- άμεσα** - _____
- τέλεια** - _____
- τελείως** - _____
- έκτακτα** - _____
- ευχαρίστως** - _____
- συνοπτικά** - _____

13. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες εκφράσεις με άλλες ισοδύναμες.

1. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης εξαπέλυσε μύδρους κατά της κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα της οικονομίας. _____
2. Οι ανταγωνιστές του χάλκευσαν συκοφαντίες εναντίον του, προκειμένου να τον εμποδίσουν να αναλάβει τα νήια της επιχείρησης. _____
3. Η κατάργηση του σταυρού στα ψηφοδέλτια κόβει τον ομφάλιο λώρο που συνδέει το βουλευτή με τους ψηφοφόρους του. _____
4. Παρά τα μεγάλα λόγια ότι θα αντιδράσει στις αποφάσεις τους, τελικά περιορίστηκε σε ρόλο κομπάρσου. _____
5. Ο μικρότερος γιος πήρε τη μερίδα του λέοντος από την πατρική περιουσία. _____
6. Αυτό το φόρεμα το έχω από καταβολής κόσμου. _____
7. Εάν οι υπεύθυνοι παραπέμψουν το θέμα στις ελληνικές καλένδες, τότε τους αξίζει να τιμωρηθούν παραδειγματικά από τον ελληνικό λαό. _____

Νίκος Εγγονόπουλος (1910-1986). **Οι Διόσκουροι**, 1969. Λάδι σε μουσαμά (55εκ. Χ 46εκ.).

14. Από τα παρακάτω σχόλια σε λήμματα γνωστού λεξικού έχουν αφαιρεθεί τα παραδείγματα. Μπορείτε να γράψετε ένα δικό σας παράδειγμα για κάθε λέξη;

A. προβολή – προπαγάνδα – διαφήμιση. Η λέξη **προβολή** έχει γενική σημασία και θετικό περιεχόμενο

π.χ.

.....

Αρνητική χροιά έχει η σημασία της λ. **προπαγάνδα**: δηλώνει την προβολή πολιτικών, κοινωνικών και ιδεολογικών κυρίως αρχών και διδαγμάτων με κάθε τρόπο, συχνά παραπειστικό, αποπροσανατολιστικό, επικοινωνιακά ανέντιμο, αφού μπορεί να περιέχει ελλιπείς, παραποιημένες ή εσφαλμένες πληροφορίες, που δε βοηθούν να διαμορφώσει κανείς ορθολογική, τεκμηριωμένη και αντικειμενική γνώμη.

π.χ.

.....

Η μεταπολεμική, όλο και περισσότερο καταναλωτικά προσανατολισμένη, κοινωνία, με προεξάρχουσα χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, προέβαλε και επέβαλε τη **διαφήμιση**, την προβολή καταναλωτικών κυρίως προϊόντων με κύριο στόχο το εμπορικό κέρδος.

π.χ.

.....

B. χορηγώ – επιχορηγώ – επιδοτώ. Το **χορηγώ** σημαίνει «δίνω» και χρησιμοποιείται συνήθως για χρήματα που δίνονται επισήμως (από το κράτος, οργανισμούς, χορηγούς κ.λπ.) για συγκεκριμένο σκοπό.... Το αρχαίο ρήμα *χορηγώ* (<χορ-ηγός < χορός + άγω) σήμαινε «καταβάλλω χρήματα για την προετοιμασία του χορού στα δράματα», αναφερόμενο σε ιδιώτες χορηγούς ή και σε επίσημες αρχές (δήμος).

π.χ.

.....

Το **επιχορηγώ** δηλώνει ότι καταβάλλονται από επίσημη αρχή (κράτος) και από τον κρατικό προϋπολογισμό χρήματα ως πρόσθετη ή συμπληρωματική οικονομική υποστήριξη.

π.χ.

.....

Το **επιδοτώ** αναφέρεται στην οικονομική ενίσχυση που δίνεται εκτάκτως ή συμπληρωματικά σε ιδιώτες ως κίνητρο για συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα.

π.χ.

.....

16. αλλαγή, μεταβολή, μεταλλαγή, τροπή, τροποποίηση, μετατροπή, αλλοίωση, διαφοροποίηση

Οι παραπάνω συνώνυμες λέξεις εντάσσονται στη γενική σημασία «της μετάβασης από μια κατάσταση (μορφή, σχήμα) σε μια άλλη».

Με βάση τα παραδείγματα που σας δίνονται να συντάξετε ένα σχόλιο για την καθμία στο οποίο θα εξηγείτε πού ή πώς αυτή χρησιμοποιείται.

1. Με το δημοψήφισμα του 1974 επήλθε **αλλαγή** του πολιτεύματος της χώρας μας.
2. Η **μεταβολή** ορισμένων άρθρων δεν απαιτεί και αλλαγή του νόμου.
3. Οι συνεχείς **μεταλλαγές** στην πολιτική ζωή της χώρας οδήγησαν σε αδιέξοδο.
4. Στις λέξεις «χτίζω», «χτίστης» έχουμε **τροπή** του «ΚΤ» σε «ΧΤ».
5. Η κυβέρνηση αποφάσισε να επιφέρει **τροποποιήσεις** στο σχέδιο νόμου για τη διαδοχική ασφάλιση.
6. Έκανε πολλές **μετατροπές** στο σπίτι· σχεδόν το ξανάχτισε από την αρχή.
7. Η **αλλοίωση** των χρωμάτων σ' αυτόν τον πίνακα είναι μεγάλη.
8. Η **διαφοροποίηση** του υπουργού από την κυβερνητική πολιτική οδήγησε στην απομάκρυνσή του.

αλλαγή: _____

μεταβολή: _____

μεταλλαγή: _____

τροπή: _____

τροποποίηση: _____

μετατροπή: _____

αλλοίωση: _____

διαφοροποίηση: _____

17. Να εντάξετε τα παρακάτω συγγενικά ρήματα στο κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον, έτσι ώστε να διακρίνεται η ιδιαίτερη απόχρωση της σημασίας του καθενός.

μεταφέρω: _____

μετακινώ: _____

μεταθέτω: _____

μετακομίζω: _____

μεταπηδώ: _____

μετατοπίζω: _____

μετατάσσω: _____

μετοικίζω: _____

18. Να βρείτε όσο το δυνατόν περισσότερα συνώνυμα ή συγγενικά των ρημάτων «κλαίω» και «κατηγορώ» και να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα.

κλαίω: _____

κατηγορώ: _____

21. Να συνδυάσετε τις συνώνυμες λέξεις που σας δίνονται με μια κατάλληλη λέξη ή φράση. Στη συνέχεια να εντάξετε μερικά από τα λεκτικά σύνολα που δημιουργήσατε σε ένα ευρύτερο γλωσσικό πλαίσιο.

- π.χ. 1. διαπράττω αδίκημα..... Ο κατηγορούμενος διέπραξε το αδίκημα της εσχάτης προδοσίας.
διεξάγω
δημιουργώ
επιτελώ
εκτελώ
διενεργώ
2. προσφέρω
παρέχω
χορηγώ
δωρίζω
δίνω
χαρίζω
κερνώ
προμηθεύω
3. αναγκαίος
αναπόφευκτος
υποχρεωτικός
επιτακτικός
αναπόδραστος
4. αμετάβλητος
αδιάσειστος
ακλόνητος
πάγιος
αναλλοίωτος
ανεπηρέαστος
μόνιμος
5. προφυλάσσω
προστατεύω
υπερασπίζω
διασώζω

6. φανερός _____
ευδιάκριτος _____
εμφανής _____
πρόδηλος _____
πασιφανής _____
εναργής _____
7. ενισχύω _____
προασπίζω _____
υπεραμύνομαι _____
προστατεύω _____
συνηγορώ _____
ευνωώ _____
8. υπομένω _____
υποφέρω _____
ανέχομαι _____
αντέχω _____
9. συνεχής _____
αδιάκοπος _____
ακατάπαυστος _____
συναπτός _____
αέναος _____
ατέρμονας _____
10. διαβαίνω _____
διέρχομαι _____
μεταβαίνω _____
μετακινούμαι _____
μετατοπίζω _____
διασχίζω _____
διαπλέω _____
διανύω _____

23. Υποθέστε πως κάποιος φίλος σας σας κατηγορεί ότι δεν έχετε άποψη για τα διαδραματιζόμενα στη δημόσια ζωή της χώρας μας. Εσείς, φυσικά, διαφωνείτε. Χρησιμοποιήστε σε ένα σύντομο κείμενο τα παρακάτω συνώνυμα, για να διατυπώσετε ευκρινώς τη στάση σας απέναντι σε όσα θετικά ή αρνητικά συμβαίνουν, κατά τη γνώμη σας, στη χώρα μας.

- επιδοκιμάζω, εγκρίνω, αποδέχομαι, επικροτώ
- αποδοκιμάζω, επικρίνω, καυτηριάζω, στηλιτεύω

24. Υποθέστε ότι με μια μεγάλη παρέα φίλων σας παρακολουθείτε μια μουσική συναυλία που δίνεται από ένα νεανικό συγκρότημα, το οποίο έχει φανατικούς φίλους αλλά και επικριτές. Μετά τη συναυλία οι εντυπώσεις και τα συναισθήματα είναι ποικίλα. Χρησιμοποιήστε μερικά από τα παρακάτω συνώνυμα, για να γράψετε μία παράγραφο στην οποία θα περιγράφετε τα ανάμεικτα συναισθήματα της παρέας σας.

- ευχαρίστηση, χαρά, ικανοποίηση, αγαλλίαση, τέρψη
- δυσaréσκεια, απaréσκεια, δυσανασχέτηση, αηδία, αποστροφή

25. Υπάρχουν στη γλώσσα μας αρκετές συγγενικές λέξεις ή φράσεις που συγχέονται ως προς τη σημασία. Σας δίνονται σχολιασμένες μερικές από αυτές. Να εντάξετε την καθεμία σε μία περίοδο λόγου.

1. **πλεονέκτημα:** (για πράγματα)
προτέρημα: (για πρόσωπα)

2. **συμβαίνουντα:** όσα γίνονται τυχαία
τεκταινόμενα: όσα γίνονται με μεθόδευση

3. **διαβόητος/περιβόητος:** (μόνο για πρόσωπα) αυτός που έχει κακή φήμη
διάσημος: (μόνο για πρόσωπα) αυτός που έχει καλή φήμη
περίφημος: (για πρόσωπα και για πράγματα)· όταν χρησιμοποιείται για πρόσωπα, έχει μερικές φορές ειρωνική χροιά.

4. **ευπαρουσίαστος:** εμφανίσιμος
ευπρόσωπος: αξιοπρεπής, ευπρεπής, αυτός που κάνει καλή εντύπωση

5. **αναγνωρίζω:** (θετική σημασία)
καταλογίζω: (αρνητική σημασία)

6. **εξαιτίας:** (αρνητική σημασία)
χάρη σε: (θετική σημασία)

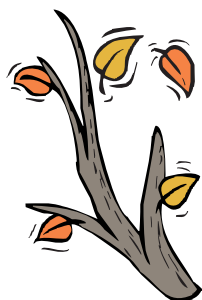
7. **προξενώ:** (αρνητική σημασία)
προκαλώ: (θετική ή αρνητική ή ουδέτερη σημασία) π.χ. θαυμασμό, προβλήματα, οργή, αίσθηση, εντύπωση κτλ.

8. **αιτιολογώ:** τεκμηριώνω, εξηγώ
δικαιολογώ: δίνω δίκιο σε κάποιον

9. **επισύρω:** (αρνητική σημασία)
προσελκύω: (θετική σημασία)

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

2. Αντώνυμα

Τα *αντώνυμα* είναι λέξεις που εκφράζουν αντίθετες έννοιες: π.χ. μεγάλος - μικρός, συχνά - σπάνια. Έχουμε μάλιστα στη γλώσσα μας πολλές στερεότυπες φράσεις όπου λέμε πλάι πλάι τις δύο αντίθετες λέξεις: π.χ. χειμώνα καλοκαίρι, στα μέσα και στα έξω, άκρες μέσες. Με τα αντώνυμα ο λόγος μας γίνεται εκφραστικότερος.

- Μ. Τριανταφυλλίδης, Λεξιλογικές Ασκήσεις, Θεσσαλονίκη, 1967.
- Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

3. Να σχηματίσεις πέντε φράσεις, η καθεμία από τις οποίες να περιέχει ένα ζεύγος αντωνύμων, όπως είναι π.χ. η φράση:
Όποιος γυρεύει **τα πολλά** χάνει και **τα λίγα**.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

4. Να αντικαταστήσετε με αντώνυμα τις υπογραμμισμένες λέξεις:

1. Όλοι οι άνθρωποι **επιδοκιμάζουν** τέτοιες πράξεις. _____
2. Η μπάντα του στρατού παιάνιζε κατά την **έπαρση** της σημαίας. _____
3. Είχε **ενστερνιστεί** τις επαναστατικές ιδέες της εποχής του. _____
4. Η στάση της αστυνομίας **διευκόλυνε** το έργο μου. _____
5. Αποδείχτηκε πως ήταν **ευάλωτος** σε πιέσεις. _____
6. Εξαιτίας της κακοκαιρίας **ενεργοποιήθηκε** όλος ο κρατικός μηχανισμός. _____
7. Ύστερα από αυτά τα γεγονότα **υποβαθμίστηκε** πάρα πολύ ο ρόλος του στην κυβέρνηση. _____
8. Τα σχέδιά σου για το μέλλον είναι **ουτοπικά**. _____
9. Ήταν σαφής η προσπάθειά του να **εξομοιώσει** τους έκτακτους με τους μόνιμους υπαλλήλους. _____
10. Τον τελευταίο καιρό **έχουν βελτιωθεί** αισθητά οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες. _____

6. Το απόσπασμα από τη «Ρητορική» του Αριστοτέλη (B 1389) που ακολουθεί αναφέρεται στα ήθη των γερόντων και είναι συνέχεια του αποσπάσματος που αναφέρεται στα ήθη των νέων. Αφού υπογραμμίσετε στο κείμενο τα βασικά χαρακτηριστικά των γερόντων, να γράψετε ένα αντίστοιχο κείμενο για τους νέους, τονίζοντας τα χαρακτηριστικά τους που είναι αντίθετα ή διαφορετικά από εκείνα των γερόντων.

Τα ήθη των γερόντων

Οι γεροντότεροι κι όσοι έχουν περάσει πια την ανδρική ηλικία έχουν σχεδόν τον αντίθετο χαρακτήρα. Αλήθεια, επειδή έχουν ζήσει πολλά χρόνια, επειδή έχουν εξαπατηθεί πολλές φορές, επειδή οι ίδιοι έχουν κάνει πολλά σφάλματα κι επειδή οι περισσότερες πράξεις των ανθρώπων είναι κακές, δεν είναι βέβαιοι για τίποτε κι όχι μονάχα δεν κάνουν υπερβολές παρά και ενεργούν πάντοτε λιγότερο από ό,τι πρέπει. Πάντοτε λένε ό,τι νομίζουν, όχι ό,τι ξέρουν καλά. Κι όταν τα λεγόμενά τους προκαλούν αντιρρήσεις, προσθέτουν πάντοτε «ίσως», «μπορεί». Εκφράζονται για όλα τα πράγματα μ' αυτόν τον τρόπο και για κανέναν δεν εκφράζονται με βεβαιότητα. Έχουν κακό χαρακτήρα, επειδή το να υποπεύεται κανείς για καθετί δείχνει κακό χαρακτήρα. Και είναι καχύποπτοι, δεν πιστεύουν κανέναν και δεν πιστεύουν, γιατί έχουν πείρα. Για τον ίδιο λόγο ούτε σφοδρά αγαπούν ούτε σφοδρά μισούν, αλλά σύμφωνα με το λόγο του Βία αγαπούν, σαν να επρόκειτο την άλλη μέρα να μισήσουν, και μισούν, σαν να επρόκειτο την άλλη μέρα ν' αγαπήσουν. Είναι μικρόψυχοι, επειδή τους έχει ταπεινώσει ο αγώνας της ζωής. Γιατί αλήθεια οι επιθυμίες τους δε στρέφονται πια προς τίποτα το μεγάλο και το ανώτερο, αλλά βλέπουν μόνο πώς θα τα οικονομήσουν. Είναι φιλοχρήματοι, από τη μια γιατί έχουν ανάγκη από το χρήμα, κι από την άλλη γιατί έχουν δοκιμάσει πόσο δύσκολο είναι να το αποκτήσει κανείς και πόσο εύκολο να το χάσει. Είναι δειλοί και όλα τους φοβίζονται, επειδή βρίσκονται σε ψυχική κατάσταση εντελώς αντίθετη από εκείνη που έχουν οι νέοι. Αλήθεια, είναι ολότελα ψυχροί, ενώ εκείνοι, καθώς έχουμε πει, είναι θερμοί. Γι' αυτό τα γερατειά δημιουργούν διάθεση για δειλία, επειδή κι εκείνος που φοβάται παγώνει. Αγαπούν υπερβολικά τη ζωή τους και μάλιστα όσο βλέπουν ότι ζυγώνει το τέλος τους. Κι αυτό, επειδή η επιθυμία αναφέρεται πάντοτε σ' εκείνο που δεν έχουμε και, κυρίως, επιθυμούμε ό,τι μας λείπει. Αγαπούν τον εαυτό τους πιο πολύ από ό,τι πρέπει –κι είναι αυτό ένα είδος μικροψυχίας. Η ζωή τους κανονίζεται σύμφωνα με το συμφέρον τους κι όχι σύμφωνα με εκείνο που είναι λεβέντικο. Κι αυτό συμβαίνει πιο πολύ από ό,τι πρέπει, ακριβώς εξαιτίας της φιλαυτίας τους. Αλήθεια, το συμφέρον είναι καλό και για μας τους ίδιους, ενώ το ωραίο είναι αυτό το ίδιο καλό. Δεν είναι ντροπαλοί αλλά ξεδιάντροποι κι αυτό συμβαίνει επειδή, καθώς αποβλέπουν στο συμφέρον τους και όχι στο ωραίο, δεν ενδιαφέρονται για τη γνώμη των άλλων. Η πείρα τους δίδαξε να μην τρέφουν ελπίδες, επειδή τα περισσότερα πράγματα που συμβαίνουν στον κόσμο είναι δυσάρεστα και η έκβασή τους είναι προς το χειρότερο. Αλλά και η δειλία τους είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους δεν τρέφουν ελπίδες. Ζουν πιο πολύ με την ανάμνηση παρά με την ελπίδα, επειδή η πολλή ζωή τους έχει περάσει πια και δεν τους μένει παρά λίγη, και η ελπίδα στρέφεται προς το μέλλον, ενώ η ανάμνηση προς τα περασμένα. Αυτή είναι και η αιτία της φλυαρίας τους. Αλήθεια, συνεχώς διηγούνται όσα τους έχουν συμβεί, επειδή βρίσκουν ηδονή στην ανάμνησή τους. ...

(Μετάφραση Βανδώρου)

7. Από ένα λεξικό συνωνύμων σάς δίνονται πέντε λήμματα. Μπορείτε να συμπληρώσετε τα αντώνυμα; Τα συνώνυμα θα σας φανούν χρήσιμα.

διάλυση (η) (θ. διαλύω) Σ: αποσύνθεση, διαμελισμός, εξάρθρωση, ξεχαρβάλωμα, διασκορπισμός, σκόρπισμα, αραίωμα – αραίωση, λύση, χάλασμα, καταστροφή, εξουθένωση, ανάλυση, υγροποίηση, λιώσιμο || ακύρωση, κατάργηση, καταγγελία

A:

καλλιεργώ (ρ. μτβ.) Σ: δουλεύω τη γη, κατεργάζομαι, γεωπονώ, γεωργώ, δουλεύω, οργώνω, καλοδουλεύω, περιποιούμαι τη γη || μορφώνω, αναπτύσσω, προάγω πνευματικά, καταρτίζω, εκπαιδεύω, εκλεπτύνω || υποθάλλω || προκαλώ ανάπτυξη μικροβίων || βελτιώνω, ραφινάρω, τελειοποιώ || θεραπεύω

A:

κυρίαρχος, -η, -ο (επ.) (το αρσ. κ. ως ουσ.) (θ. κύριος + άρχω) Σ: κύριος, άρχοντας, εξουσιαστής, αφέντης, αυτεξούσιος, δεσπότης, αρχηγός, δυνάστης, αυτοκράτορας, κυρίαρχης, ηγεμόνας, ισχυρός

A:

συνεχής (ο, η), -ές (επ.) (θ. συνέχω) Σ: συνεχόμενος, αδιάκοπος, αδιάλειπτος, άπαι(σ)τος, ακατάπαυστος, ασταμάτητος, εξακολουθητικός, συναπτός, διαρκής, διηλεκτής, αέναος, ατέλειωτος, ατέρμονας, κολλητός, επαναληπτικός, συχνός, αλληπάλληλος, πυκνός, απανωτός

A:

υποχωρώ (ρ. αμτβ.) (θ. υπό + χωρώ < χώρος) Σ: οπισθοχωρώ, οπισθοβατώ, οπισθοδρομώ, πισωδρομώ, τραβιέμαι, χάνω έδαφος, συμπύσσομαι, κάνω πίσω, ανακρούω πρύμναν, καρκινοβατώ, αποσύρομαι, αποτραβιέμαι || καθιζάνω, παθαίνω καθίζηση, κατολισθαίνω, κατακαθίζω, βουλιάζω || ελαττώνομαι, μειώνομαι, λιγοστεύω, εξασθενώ, απαμβλύνομαι, εκφυλίζομαι || ενδίδω, δεν επιμένω, δέχομαι, συγκρατίθεμαι, λυγίζω, κάνω αβαρία, κάμπομαι, υποκύπτω

A:

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

3. Παρώνυμα - Ομώνυμα

Παρώνυμα ή *παρώνυμες* λέξεις ονομάζονται οι λέξεις που έχουν περίπου όμοια προφορά, ενώ συχνά δεν έχουν καμιά νοηματική σχέση μεταξύ τους. Ακριβώς όμως επειδή μοιάζουν στην προφορά, μερικοί δεν τις ξεχωρίζουν και τις μπερδεύουν, ιδίως στον προφορικό λόγο: π.χ. πρότυπο - πρωτότυπο, σφήκα - σφίγγα. Τα παρώνυμα που διαφοροποιούνται στον τονισμό χαρακτηρίζονται ως *τονικά παρώνυμα*: π.χ. νόμος - νομός. Μερικά *τονικά παρώνυμα* διαφέρουν και στην ορθογραφία: π.χ. παίρνω - περνώ.

Ομώνυμα ή *ομόηχα* είναι οι λέξεις που προφέρονται όμοια, έχουν όμως διαφορετική σημασία: π.χ. κλίμα - κλήμα. Συνήθως οι ομώνυμες λέξεις έχουν διαφορετική ορθογραφία. Γι' αυτό, αν δεν προσέξουμε, μπορεί να οδηγηθούμε σε παρανόηση ή σε λανθασμένη γραφή είτε των ίδιων των ομώνυμων είτε των παραγώγων τους ή των σύνθετων λέξεων που σχηματίζονται από αυτές.

- Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.
- Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

1. Οι λέξεις που υπάρχουν μέσα στις παρενθέσεις συγχέονται συχνά ως προς τη σημασία τους. Να συμπληρώσετε τα κενά με τη σωστή λέξη και να χρησιμοποιήσετε την άλλη σε μία φράση, έτσι ώστε να διευκρινιστεί η σημασία της.

1. Έχει πολύ ισχυρή (βουλή, βούληση) και θα καταφέρει να νικήσει τον αντίπαλό του.

2. Κάθισε στο (εδώλιο, ειδώλιο) του κατηγορουμένου συντετριμμένος.

3. Η (έκκληση, έκλυση) ραδιενέργειας εξαιτίας του πυρηνικού ατυχήματος προκάλεσε μεγάλη οικολογική καταστροφή.

4. Ο υπουργός δεσμεύτηκε ότι δε θα υπάρξει (επιβολή, επιβουλή) νέων φόρων.

5. Τα κυβερνητικά μέτρα αποβλέπουν στην πρόοδο και την (ευμάρεια, ευημερία) του τόπου.

6. Ο χώρος δεν προορίζεται για τη (ρήξη, ρίψη) σκουπιδιών και μπαζών.

7. Στην κουζίνα στοιβάζονταν (σωρός, σορός) τα άπλυτα πιάτα.

8. Η συμμετοχή στο αντιπολεμικό συλλαλητήριο υπήρξε (παλαιική, παλλαϊκή).

9. Η οικονομική κρίση που (υποφώσκω, υποβόσκω) στην παγκόσμια αγορά έκανε πολλούς επιχειρηματίες διστακτικούς στην επέκταση του κύκλου των εργασιών τους.

10. Από τις παλιές φωτογραφίες (αναδίδομαι, αναδύομαι) το άρωμα μιας άλλης εποχής.

11. Ο Χ. από τα νεανικά του χρόνια (ενσκήπτω, εγκύπτω) στη μελέτη των έργων του Πλάτωνα.

2. Να σχηματίσετε μικρές φράσεις με τα ακόλουθα παρώνυμα, έτσι ώστε να φανεί η διαφορετική σημασία κάθε λέξης:

1. αιρετός – αιρετικός _____
2. αισθητικός – αισθαντικός _____
3. ανία – άνοια _____
4. απορία – απόρροια _____
5. τεχνητός – τεχνικός _____
6. έκλειψη – έκθλιψη _____
7. εξαιρώ – εξαίρω _____
8. επήρεια – επιρροή _____
9. λατόμος – υλοτόμος _____
10. πρότυπο – πρωτότυπο _____

3. Να εντάξετε τα παρακάτω σημασιολογικά ζεύγη* σε φράσεις, έτσι ώστε να φανεί η διαφορετική σημασία κάθε λέξης.

1. κόχη – κόγχη _____
2. νύφη – νύμφη/ες _____
- 3.πραμάτεια – πραγματεία _____
4. στοιχειό – στοιχείο _____
5. ακνός – ατμός _____
6. σώνω – σώζω _____
7. αυθεντία – αφεντιά _____

4. Να ετυμολογήσετε τις ομόηχες λέξεις που υπάρχουν στις παρακάτω φράσεις.

1. Η εξάρτηση του ανθρώπου από το περιβάλλον είναι άμεση και στενή. _____
2. Οι στρατιώτες παρήλασαν με πλήρη πολεμική εξάρτυση. _____
3. Ψάξε στο λεξικό να βρεις το λήμμα «έπαρση». _____
4. Τα αστικά και βιομηχανικά λύματα αποτελούν τη βασική αιτία ρύπανσης του περιβάλλοντος. _____
5. Θα κάνω ένα μικρό διάλειμμα στη δουλειά μου. _____
6. Κατάπτε κατά λάθος ένα υγρό διάλυμα από διάφορες χημικές ουσίες. _____
7. Ο πρωθυπουργός έκανε έκκληση στο λαό για ομοψυχία. _____
8. Πολλοί υποστηρίζουν ότι είναι χαρακτηριστικό της εποχής μας η έκλυση των ηθών. _____

* Σημασιολογικό ζεύγος ονομάζουμε δύο λέξεις που προέκυψαν/γεννήθηκαν από την ίδια αρχαία λέξη και που παρουσιάζουν διαφορετική φωνητική μορφή και διαφορετική σημασία.

5. Να εντοπίσετε τη σημασιολογική διαφορά των λέξεων κάθε ζεύγους και να σχηματίσετε προτάσεις με μερικές από αυτές.

1. **κοινοτοπία** – **καινοτομία** _____

2. **υπονοώ** – **επινοώ** _____

3. **κύρωση** – **κίρρωση** _____

4. **απολογία** – **απολογισμός** _____

5. **επενέργεια** – **παρενέργεια** _____

6. **εξάρθρωση** – **διάρθρωση** _____

7. **απερίσπαστος** – **απερίσκεπτος** _____

8. **ανταγωνισμός** – **συναγωνισμός** _____

9. **αντίθεση** – **αντίφαση** _____

10. **πληροφορία** – **πληροφορική** _____

11. **ιεραρχία** – **ιεράρχηση** _____

12. **κληροδοτώ** – **κληρονομώ** _____

13. **απόκλιση** – **επίκληση** _____

14. **επιτείνεται** – **παρατείνεται** _____

15. **ροπή** – **ριπή** _____

6. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα ομόρριζα που γράφονται με έντονα στοιχεία. Πρέπει να προσέξετε, γιατί οι λέξεις αυτές μοιάζουν στη μορφή, αλλά διαφέρουν ως προς τη σημασία.

1. **ανάγκη – αναγκαιότητα**

- Η περιοριστική οικονομική πολιτική είναι μια που προκύπτει από τις διεθνείς εξελίξεις.
- Λόγω οικονομικών προβλημάτων προβάλλει η να ληφθούν σοβαρά μέτρα.
- Μετά τις κοινωνικές μεταβολές οι αντίστοιχες αλλαγές στο κοινωνικό σύστημα προκύπτουν ως φυσική

2. **επέμβαση – παρέμβαση – παρέκβαση**

- Οι συχνές των γονέων προκαλούν μεγάλα προβλήματα στα νέα, κυρίως, ζευγάρια.
- Η παρεξήγηση λύθηκε με την των πιο ψυχραιμών της παρέας.
- Με τις συνεχείς του ξεχάστηκε το κύριο θέμα της ομιλίας του.
- Οι φιλολογικές στο κείμενο ήταν απαραίτητες.

3. **διαλέγω – εκλέγω – επιλέγω**

- Τον να μας εκπροσωπήσει στο διεθνές συνέδριο.
- Τον πρόεδρο της Ένωσης Φιλολόγων.
- Η επιτροπή θα τους πιο κατάλληλους γι' αυτή τη θέση.
- ό,τι σ' αρέσει και πάρ' το.

4. **κληροδοτώ – κληρονομώ**

- Μαζί με τα ακίνητα και τη θέση του προέδρου της εταιρείας.
- Ο Σολωμός το έργο του στις μελλοντικές γενιές.
- Έχουμε τον πολιτισμό των αρχαίων Ελλήνων.

5. **παρακινώ – υποκινώ**

- Όσο καιρό δούλευε στην εταιρεία τους συναδέλφους του σε απεργίες.
- Οι φίλοι του τον να μάθει να οδηγεί.
- Όσοι τις ταραχές θα συλληφθούν.

6. **κατ' αρχάς – καταρχήν**

- δέχομαι την πρόταση σου· ελπίζω να συμφωνήσουμε και στις λεπτομέρειες.
- Το νομοσχέδιο ψηφίστηκε Μένει τώρα να ψηφιστεί και κατ' άρθρο.
- πρέπει να σας συστηθώ.

7. Σας δίνονται ζεύγη από ομόρριζα ονόματα με τη σημασία τους. Πολλοί τα χρησιμοποιούν αδιακρίτως, ενώ, όπως θα δείτε, διαφέρουν ως προς τη σημασία. Να σχηματίσετε με το καθένα από αυτά μία περίοδο λόγου.

1. **αίσθημα:** ό,τι αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις
συναίσθημα: ψυχική κατάσταση που προκαλείται από διάφορα γεγονότα ή σκέψεις

2. **γένεση:** η δημιουργία, η αρχή, ο σχηματισμός
γέννηση: α) η πράξη και το αποτέλεσμα του γεννώ β) η εμφάνιση ενός νέου πράγματος, μιας νέας τάσης

3. **εκμάθηση:** η τέλεια μάθηση, η τέλεια γνώση
μάθηση: η απόκτηση γνώσεων

4. **εξήγηση:** ερμηνεία, ανάλυση
επεξήγηση: πρόσθετη εξήγηση, εξήγηση με περισσότερες λεπτομέρειες, διασαφήνιση

5. **εμπειρία:** βίωμα
πείρα: συσσωρευμένες εμπειρίες

6. **ευθύνη:** η υποχρέωση κάποιου να δώσει λόγο για τις ενέργειές του ή να ανταποκριθεί σε ό,τι έχει αναλάβει
υπευθυνότητα: η συναίσθηση της ευθύνης

7. **μεταγραφή:** (αθλητική/κειμένου/περιουσιακών στοιχείων)
μετεγγραφή: (μαθητική/σπουδαστή)

8. **τεχνική:** η αξιοποίηση και η εφαρμογή των επιστημονικών γνώσεων
τεχνολογία: η μελέτη των τεχνικών και επιστημονικών μεθόδων

9. **ψυχικός:** αναφέρεται στην ψυχή
ψυχολογικός: αναφέρεται στην επιστήμη της ψυχολογίας

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

4. Παροιμίες

Οι παροιμίες είναι λαϊκές φράσεις που εκφράζουν με λίγα λόγια σημαντικές αλήθειες. Η αλήθεια εκφράζεται συνήθως με μία αλληγορία, δηλαδή με λόγια που έχουν άλλο νόημα από εκείνο που λένε (π.χ. *Παπούτσι από τον τόπο σου κι ας είναι μπαλωμένο*). Στις παροιμίες δείχνεται συχνά και διάθεση αστειά (π.χ. *Είπε ο γάιδaros τον πετεινό κεφάλα*). Πολλές παροιμίες λέγονται από τόπο σε τόπο κάπως διαφορετικά. Αρκετές μάλιστα, που δεν έχουν πάντοτε μεταφορικό ή αλληγορικό νόημα, μας δίνουν συμβουλές πρακτικές για τη ζωή (π.χ. *Άκουε πολλά και λέγε λίγα*)· άλλες φανερώνουν αλήθειες ηθικές (π.χ. *Ο ψεύτης και ο κλέφτης τον πρώτο χρόνο χαίρονται*) ή δίνουν οδηγίες για τον καιρό, για τις γεωργικές ή ναυτικές εργασίες, για τον τρόπο ζωής (π.χ. *Ούτε ο Αύγουστος χειμώνας ούτε ο Μάρτης καλοκαίρι*).

- Μ. Τριανταφυλλίδης, *Λεξιλογικές Ασκήσεις*, Θεσσαλονίκη, 1967.

1. Να βρεις σε ποια περίπτωση λέμε τις παρακάτω παροιμίες:

1. Γυρεύει με το βελόνι ν' ανοίξει πηγάδι. _____

2. Εγώ λέω του σκύλου μου κι ο σκύλος στην ουρά του. _____

3. Πίσω έχει η αχλάδα την ουρά. _____

4. Όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ποντίκια. _____

5. Δυο γάιδарοι μαλώνανε σε ξένον αχυρώνα. _____

6. Για χάρη του βασιλικού ποτίζεται κι η γλάστρα. _____

7. Το καλό το παλικάρι ξέρει κι άλλο μονοπάτι. _____

8. Ακόμη δεν τον είδαμε και Γιάννη τον εβγάλαμε. _____

2. Να γράψεις ένα σύντομο κείμενο με πυρήνα καθεμιά από τις παρακάτω παροιμίες:

1. Όπου ακούς πολλά κεράσια κράτα και μικρό καλάθι.
2. Ο καλός καραβοκύρης στη φουρτούνα φαίνεται.
3. Καθαρός ουρανός αστραπές δε φοβάται.
4. Όποιος δε θέλει να ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
5. Όποιος φυλάει τα ρούχα του έχει τα μισά.

3. Να βρείτε παροιμίες που έχουν το ακόλουθο νόημα:

1. Γίνεται τέτοια αναμπουμπούλα, που δε βρίσκει κανείς ούτε τους δικούς του.
2. Οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι κάθε στιγμή είναι πολλοί.
3. Τα λόγια σου με γέμισαν χαρά, κι ας μην μπορείς να με βοηθήσεις με ό,τι κάνεις.
4. Με την αλληλεγγύη και τη συνεργασία γίνονται τελειότερα οι δουλειές.
5. Όταν πεινά κάποιος, δεν έχει κέφι.
6. Και άδικα να σε κατηγορήσουν, μπορεί αυτό να σου φέρει μεγάλο κακό.
7. Η συμφωνία του γαμπρού και της νύφης είναι το κυριότερο για ένα γάμο.
8. Να μην πολυπιστεύεις, όταν ακούς να σου τάζουν πολλά.
9. Όπου ανακατώνονται πολλοί, δύσκολο να γίνει σωστή δουλειά.
10. Πρέπει να βοηθούμε τους άλλους χωρίς να περιμένουμε ανταπόδοση.

4. Στις παροιμίες που ακολουθούν υπογραμμίζονται μερικές ασυνήθιστες ή ιδιωματικές λέξεις. Να τις αντικαταστήσετε με τις αντίστοιχες κοινές και να εξηγήσετε τις παροιμίες.

1. Άλλα λένε **το βραδύ** κι άλλα λένε **το ταχύ**.

2. Κατά μάνα κατά **κύρη**, το παιδί κι η θυγατέρα.

3. Πάρε του γέροντος **βουλή**, του παιδεμένου γνώση.

4. Καλά είν' τα κουμαρόφυλλα με **το ροϊ** το λάδι.

5. Πού του γονιού του δε **γρικά** **κακός** **κακού** θα πάει.

5. Να βρείτε μία ή δύο παροιμίες που να λέγονται για τις εξής περιπτώσεις:

1. Για τον κλέφτη ή τον απατεώνα που δεν μπορεί να κάνει τις άνομες πράξεις του μένοντας διαρκώς ασύλληπτος και ατιμώρητος

2. Ειρωνικά, για εκείνους που πάνε να υποδείξουν κάτι στους μεγαλύτερους και τους σοφότερους

3. Όταν οι κακές συναναστροφές επηρεάζουν αρνητικά κάποιον

4. Για εκείνον που αναλαμβάνει υποχρεώσεις πέρα από τις δυνατότητές του

5. Για εκείνον που κατηγορεί κάποιον για ελάττωμα που το έχει ο ίδιος σε μεγαλύτερο βαθμό

6. Για εκείνον που υπονομεύει τους άλλους και στο τέλος πέφτει ο ίδιος στην παγίδα

7. Όταν κάποιος που έχει υπερβολική εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του κάνει μια ανόητη ενέργεια

8. Για εκείνον που κρίνει εύκολα και κατακρίνει τους άλλους, όταν δεν ξέρει τις δυσκολίες μιας δουλειάς ή μιας κατάστασης

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

5. Κυριολεξία - Μεταφορά -
Πολυσημία των λέξεων

Οι λέξεις αλλάζουν όπως αλλάζουν και οι άνθρωποι που τις χρησιμοποιούν. Οι δυναμικές που μεταπλάθουν τις ανθρώπινες κοινωνίες μεταπλάθουν και τις γλώσσες. Στατικές είναι μόνον οι γλώσσες των στατικών κοινωνιών. Οι κοινωνίες π.χ. των ζώων είναι στατικές. Γι' αυτό στατικές και αναλλοίωτες είναι και οι γλώσσες τους. Όπως είναι στατικές και οι γλώσσες των «νεκρών» κοινωνιών. Όπου πάλλονται ανθρώπινες κοινωνίες, πάλλονται και οι γλώσσες. Η διακύμανση μιας κοινωνίας συνεπάγεται και τη διακύμανση της γλώσσας της.

Έτσι οι λέξεις αλλάζουν σημασία: η λέξη *θυμός* π.χ. σήμαινε *ψυχή*, η λέξη *ψάλλω* σήμαινε *τραγουδώ*, η λέξη *αύστηρος* σήμαινε *ξηρός*, η λέξη *ὄρνις* σήμαινε κάθε πτηνό, ενώ σήμερα δηλώνει την *κότα* (ὄρνιθα), η λέξη *πονηρός* σήμαινε τον εργατικό.

Τα αίτια που αλλάζουν τις σημασίες των λέξεων είναι:

α. *Πολιτιστικά*: με την αλλαγή του πολιτισμού μπορεί να αλλάξει και η λέξη.

Παράδειγμα: *ἀρχεῖον* ονομαζόταν κατά την αρχαιότητα το οίκημα όπου έμε-

ναν οι αρχές (έφοροι) της Σπάρτης. Επειδή όμως αργότερα στο μέρος αυτό φυλάγονταν τα δημόσια έγγραφα, γι' αυτό η λέξη άλλαξε σημασιολογικά και πήρε τη σημερινή της σημασία.

- β. *Ψυχολογικά*: η λέξη, εκτός από την κανονική της σημασία, παίρνει συχνά και άλλες σημασίες συμπτωματικές, οι οποίες συμβαίνει να έχουν κάτι κοινό με την αρχική της σημασία. Παράδειγμα: *οιωνός* στην αρχαιότητα λεγόταν το κάθε πτηνό. Επειδή όμως από κάποια χρονική στιγμή και ύστερα η λέξη αυτή σήμαινε το μαντικό πτηνό, γι' αυτό στένεψε σημασιολογικά και κατέληξε να σημαίνει το προφητικό σημείο.

Κάθε λέξη γεννιέται με μια μονάχα σημασία, την αρχική (την κύρια) σημασία της. Με τον καιρό, όμως, με το άνοιγμα στο χρόνο και στο χώρο και με τη χρήση της η αρχική αυτή σημασία μεταχρωματίζεται, αποκτά δηλαδή διάφορες σημασιολογικές αποχρώσεις, χωρίς ωστόσο να απολέσει τον αρχικό της σημασιολογικό πυρήνα. Η λέξη *φύλλο* π.χ. χρησιμοποιήθηκε στην αρχή για να δηλώσει το γνωστό μέρος του φυτού (*το φύλλο του δέντρου, τα φύλλα της μηλιάς*). Σιγά σιγά, όμως, απέκτησε και άλλες παραπλήσιες σημασίες, γιατί συνδέθηκε με πράγματα / αντικείμενα τα οποία είχαν κάποιο κοινό γνώρισμα με τα φύλλα των δέντρων. Έτσι λέμε: *τα φύλλα του βιβλίου, «Δύο φύλλα έχει η καρδιά», τα φύλλα της πόρτας, το θυρόφυλλο, άνοιξε το φύλλο για να κάνει πίτα*. Οι νεότερες αυτές σημασιολογικές αποχρώσεις (ή και σημασίες) της λέξης *φύλλο* ονομάζονται από την παραδοσιακή γλωσσολογία *δευτερευουσες* ή *μεταφορικές σημασίες* (Αχ. Τζάρτζανος).

Η νεότερη γλωσσολογία σε ανάλογες περιπτώσεις κάνει λόγο για *δήλωση* και *συνοδήλωση*. Με τον όρο *δήλωση* δηλώνει το αρχικό σημασιολογικό φορτίο μιας λέξης, το σημασιολογικό φορτίο δηλαδή με το οποίο τα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας έχουν «συμφωνήσει» να φορτίσουν τη συγκεκριμένη λέξη. Έτσι π.χ. η λέξη *μαύρος* δηλώνει τον γνωστό χρωματισμό (*ο κόκορας είναι μαύρος*) που χαρακτηρίζεται από το γνώρισμα της σκοτεινότητας και που η κοινότητα συμφώνησε και αποδέχτηκε σιωπηλά.

Με τον όρο *συνοδήλωση* η νεότερη γλωσσολογία δηλώνει τις ιδιαίτερες σημασιολογικές αποχρώσεις (ή και σημασίες) που μπορεί να αποκτήσει το αρχικό σημασιολογικό φορτίο μιας λέξης και που έχουν σχέση με κάποιες γλωσσικές περιστάσεις ή με τις εμπειρίες κάποιων ομιλητών. Στην περίπτωση αυτή *το μαύρο* χρώμα μπορεί να δηλώνει κατά συνειρμικό τρόπο *«τα μαύρα χρόνια ενός πολέμου»* ή *τον φασισμό*. Αυτό σημαίνει ότι το περιεχόμενο της λέξης παραπέμπει σε μια ιστορική

περίοδο ή σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς, συνδεδεμένο έτσι με την ιστορία ή την πολιτική. Εκείνο, βέβαια, που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η συνυποδήλωση συνδέεται με τη συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, αφού *συν-κινείται* από (και με) τη δήλωση, η οποία με τη σειρά της ακούγεται μέσα στη *συνυποδήλωση*.

Πάντως, όπως και αν εξετάσουμε τη σημαντική της λέξης, είτε με το φακό της παραδοσιακής γραμματικής είτε με το φακό της νεότερης γλωσσολογίας, καταλήγουμε στην ίδια διαπίστωση: στο κέντρο της λέξης υπάρχει ένας αρχικός σημασιολογικός πυρήνας, ο οποίος μεταβάλλεται και ιριδίζει αποκτώντας, ανάλογα με τις περιπτώσεις / περιστάσεις, ποικίλες σημασίες, χωρίς ωστόσο να χάνει τα αρχικά / βασικά σημασιολογικά του γνωρίσματα. Σύμφωνα μ' αυτά θα μπορούσαμε να εξεικονίσουμε τη λέξη με κύκλο, του οποίου το κέντρο κατέχει η βασική σημασία της, ενώ πέρα από αυτό και ως την περιφέρεια του κύκλου ιριδίζουν οι ποικίλες αποχρώσεις που παίρνει αυτή η (βασική) σημασία.

Σύμφωνα με τα γλωσσικά δεδομένα θα μπορούσαμε να πούμε ότι μια λέξη σημασιολογικά:

- α. *Πλαταίνει*, ανοίγει δηλαδή και αγκαλιάζει περισσότερες από την αρχική περιπτώσεις, που τυχαίνει να έχουν κάτι κοινό με την αρχική σημασία της. Έτσι η λέξη *δόντι* επεκτείνει την αρχική της σημασιολογική φόρτιση (δόντι ανθρώπου ή ζώου) και αλλού, ώστε να λέμε: *το δόντι του χτενιού, τα δόντια της φαγάνας, το δόντι του γκρεμού, το πολπικό δόντι* στην περίπτωση του πολπικού μέσου.
- β. *Στενεύει*, κλείνει δηλαδή σημασιολογικά και σημαίνει ένα μόνο από τα πολλά και ποικίλα ομοειδή όντα που εξέφραζε. Η λέξη *ποιπής*, π.χ., ενώ δήλωνε καθέναν που κατασκευάζει (ποιεί) κάτι (ποιπής όπλων), τώρα περιορίστηκε σημασιολογικά και δηλώνει τον γνωστό μας ποιπτή (αυτόν που γράφει ποιήματα).
- γ. *Χειροτερεύει*, φθείρεται δηλαδή η σημασία της και δηλώνει κάτι κακό, ενώ αρχικά δήλωνε κάτι καλό, αποκαλύπτοντας έτσι και την ηθική της κοινωνίας που τη χρησιμοποιεί. Η λέξη *αγαθός*, π.χ., κατάντησε να σημαίνει τον αφελή, τον κουτό, ενώ κατά την αρχαιότητα σήμαινε τον γενναίο. Είναι φανερό ότι οι γενναίοι γίνονταν, εξαπτίας της ανωτερότητάς τους, αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους άλλους... .
- δ. *Καλύτερεύει* (η σημασία), βελτιώνεται δηλαδή η σημασία μιας λέξης και γίνεται καλύτερη από την αρχική της. Η λέξη *λέσχη* π.χ., η οποία, ενώ σήμαινε «*άντρον ληστών*», σημαίνει σήμερα το χώρο όπου συναντώνται τα μέλη κάποιας κοινωνικής ομάδας (λέσχη δημοσίων υπαλλήλων / αξιωματικών κτλ.).

1. Να αποδώσετε τη σημασία των μεταφορικών εκφράσεων:

1. Του 'στριψε η βίδα!

2. Μου έγινε βραχνάς!

3. Τι γλυκανάλατα αστεία είναι αυτά!

4. Έχω ράμματα για τη γούνα σου!

5. Του μίλησε έξω από τα δόντια.

6. Έχω ένα κεφάλι καζάνι!

7. Μαζεύτηκε εκεί κάθε καρυδιάς καρύδι.

8. Τον κόλλησα στον τοίχο.

9. Πνίγεται σε μια κουταλιά νερό.

10. Μασάει τα λόγια του.

11. Δεν ξέρω τι μαγειρεύουν!

12. Αυτός δε μου γεμίζει το μάτι.

13. Είναι σαν τη μέρα με τη νύχτα.

14. Πήρε τα μάτια του κι έφυγε.

15. Δεν τα σπκώνει κάτι τέτοια.

4. Να εντάξετε σε περιόδους λόγου τις ακόλουθες μεταφορικές φράσεις:

1. τον ψάρεψε _____
2. τα έκανε θάλασσα _____
3. τον έπιασε στα δίκτυα της _____
4. έγινε καπνός _____
5. πέρασα πολλές φουρτούνες _____
6. τα 'κανε μούσκεμα _____
7. πλήρωσε τη νύφη _____
8. τον έβαλε στο μάτι _____
9. με πήρες στο λαιμό σου _____
10. μου έβαλε τα δυο πόδια σε ένα παπούτσι _____

5. Να βρείτε όσο το δυνατό περισσότερες μεταφορικές εκφράσεις που να περιέχουν τις παρακάτω λέξεις και να πείτε τι σημαίνουν.

1. **μάτι/α** π.χ. μου άνοιξε τα μάτια, κόβει το μάτι του κτλ. _____

2. **χάνω** _____

3. **γάτα** _____

4. **ρίχνω** _____

5. **κόσμος** _____

7. Να βρεις μεταφορικές φράσεις που να αποδίδουν τη σημασία των φράσεων που ακολουθούν:

1. Προσπαθεί να μας παραπλανήσει, να μας ξεγελάσει, να μας εμποδίσει να δούμε καθαρά.

2. Ανέλαβα όλη την ευθύνη εγώ.

3. Μας λύπησε, μας πίκρανε και μας στενοχώρησε όλους.

4. Είναι πολύ απελπισμένος, βρίσκεται σε απόγνωση.

5. Έφτασαν τα πράγματα στο απροχώρητο, σε αδιέξοδο.

6. Πριν επιχειρήσει κανείς κάτι δύσκολο, πρέπει να έχει εξασφαλίσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις.

7. Του παίρνει κανείς λόγια με μεγάλη δυσκολία.

8. Κοιμάται πολύ νωρίς.

9. Έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, είναι αλαζόνας.

10. Δεν ανέχεται την παραμικρή ενόχληση.

8. Να βρεις ένα ή περισσότερα επίθετα που να αποδίδουν το νόημα καθεμιάς από τις ακόλουθες λαϊκές φράσεις. Ύστερα να γράψεις ένα μικρό κείμενο στο οποίο θα περιγράψεις ένα φανταστικό (ή πραγματικό) πρόσωπο, που θα έχει αυτά τα χαρακτηριστικά (μερικά ή όλα).

1. Θέλει το παξιμάδι βρεγμένο. _____
 2. Βγάζει από τη μύγα ξίγκι. _____
 3. Του γεννούν και τα κοκόρια. _____
 4. Δεν ξέρει να μοιράσει δυο γαϊδουριών άχυρα. _____
 5. Το ένα τού βρομά και τ' άλλο τού μυρίζει. _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

11. Συχνά μεταχειριζόμαστε μεταφορικά ονόματα ζώων, για να εκφράσουμε πιο έντονα μια ιδιότητα κάποιου ανθρώπου, σωματική ή ψυχική. Έτσι π.χ. λέμε για κάποιον ότι είναι *φίδι*, όταν είναι ύπουλος, πονηρός και κακός. Να βρείτε ποιες ανθρώπινες ιδιότητες εκφράζονται με τα ακόλουθα ονόματα ζώων:

αρνάκι

αρκούδα

καμήλα

κατσίκι

λιοντάρι

μαϊμού

μουλάρι

χαμαιλέοντας

παγόνι

παπαγάλος

λύκος

όρνιο

12. Να βρείτε μια μεταφορική φράση που να αποδίδει τη σημασία που έχει το καθένα από τα επίθετα που ακολουθούν:

- π.χ. 1. (είναι) τρελός → (είναι) για δέσιμο
2. αστείος →
3. χαϊδεμένος →
4. άγνωστος →
5. ένοχος/μαζεμένος →
6. παμπόνηρος →
7. φιλάργυρος →
8. ψευδολόγος, τερατολόγος →
9. δύσκολος, μεμψίμοιρος →

13. Να σχηματίσεις τρεις προτάσεις με καθεμία από τις λέξεις που σου δίνονται, παίρνοντας υπόψη σου τις διαφορετικές σημασίες τους, όπως αυτές φαίνονται στις ακόλουθες φράσεις:

α) στάση

1. αναπαυτική στάση _____
2. ουδέτερη στάση _____
3. στάση πληρωμών _____

β) πτώση

1. πτώση από μπαλκόνι _____
2. πτώση της θερμοκρασίας _____
3. πτώση της δικτατορίας _____

γ) πίεση

1. πίεση ενός κουμπιού _____
2. ασκή πιέσεις _____
3. πληθωριστικές πιέσεις _____

δ) ανάβω

1. ανάβω το καντήλι _____
2. άναψε το γλέντι _____
3. ανάβω το θερμοσίφωνα _____

14. Να βρείτε τη σημασία που έχει το ρήμα **δίνω** στις παρακάτω φράσεις και να το αντικαταστήσετε με ένα κατάλληλο για την κάθε περίπτωση συνώνυμο.

1. Του έδωσα το αυτοκίνητό μου για το Σαββατοκύριακο. _____
2. Το σπίτι θα το δώσω στην κόρη μου. _____
3. Της έδωσα για τη γιορτή της δέκα χιλιάδες. _____
4. Η μητέρα δίνει για τα παιδιά της ακόμη και τη ζωή της. _____
5. Ο Θεός να δώσει να ξανασυναντηθούμε. _____
6. Δεν μπορώ να δώσω τόσα λεφτά. _____
7. Πόσο το δίνεις το σπίτι; _____
8. Όταν φεύγω, δίνω τα κλειδιά στο θυρωρό. _____
9. Δόθηκε στην επιστήμη του. _____
10. Έδωσε τη ζωή του για την πατρίδα. _____
11. Ζήτησα να μου δώσουν από την κεντρική υπηρεσία δύο ικανούς τεχνίτες. _____
12. Μου δίνει χαρά η παρουσία σου. _____
13. Θα δοθεί δεξίωση προς τιμήν των ξένων δημοσιογράφων. _____

15. Να αντικαταστήσετε με κατάλληλα ρήματα ή περιφράσεις τα ρήματα **βάζω, βγάζω** και **βλέπω**. Σε μερικές περιπτώσεις πρέπει να αντικατασταθεί ολόκληρη η φράση.

α) βάζω

1. βάζω προθεσμία
2. βάζω φύλακα
3. βάζω μπρος μια δουλειά
4. βάζω μπροστά κάποιον
5. βάζω τραπέζι
6. το βάζω στα πόδια
7. βάζω το χέρι μου στη φωτιά
8. βάζω κατά μέρος
9. βάζω στο χέρι κάποιον
10. τα βάζω με κάποιον
11. βάζω κάποιον στη θέση του
12. βάζω μυαλό
13. βάζω τη θηλιά στο λαιμό
14. βάζω πλώρη

β) βγάζω

1. βγάζω γλώσσα
2. του βγάζω το λάδι
3. βγάζω χρήματα
4. τα βγάζω πέρα
5. βγάζω στη φόρα
6. βγάζω στο σφυρί
7. βγάζω από τη μέση
8. βγάζω το συμπέρασμα
9. του βγάζω την ψυχή

γ) βλέπω

1. βλέπω σφαιρικά τα πράγματα
2. το σπίτι βλέπει στη θάλασσα
3. τα βλέπω ρόδινα
4. τα βλέπω μαύρα
5. απ' αυτό βλέπουμε...
6. είδα κι έπαθα
7. είδα άσπρη μέρα
8. βλέπω με καλό μάτι

16. Φτωχαίνει η ιδιόλεκτός μας (όχι η γλώσσα μας), όταν περιορίζουμε το λεξιλόγιό μας σε μερικές μόνο λέξεις που ταιριάζουν σε πολλές περιπτώσεις. Σε καθεμία από τις παρακάτω φράσεις να αντικαταστήσετε το **κάνω** με ένα άλλο ρήμα ή με μια περίφραση.

1. Το εργοστάσιό μας κάνει χαλιά από το 1955. _____
2. Ο Θεός έκανε τον κόσμο. _____
3. Τι θα κάνεις σήμερα; – Θα κάνω ψητό. _____
4. Με τη δουλειά του έκανε περιουσία. _____
5. Του έκανε ένα δώρο. _____
6. Δεν έχω τι να κάνω· βαρέθηκα να κάθομαι. _____
7. Τι θα κάνεις όταν μεγαλώσεις; _____
8. Έκανε δάσκαλος σε πολλά χωριά. _____
9. Και τι θα μου κάνει, αν δεν υπακούσω; _____
10. Έκανε πως δε μας είδε, για να μη μας μιλήσει. _____
11. Έκανε σαν παιδί από τη χαρά του. _____
12. Πόσο κάνουν τα παπούτσια; _____
13. Εγώ δεν έχω να κάνω μ' αυτή την υπόθεση. _____
14. Δεν κάνει να λες ψέματα. _____
15. Δεν κάνει για δάσκαλος, γιατί δεν αγαπάει τα παιδιά. _____

17. Μερικές λέξεις πλαταίνουν σημασιολογικά, διευρύνεται η αρχική τους σημασία και αποκτούν ποικίλες σημασίες μέσα στο χρόνο. Να βρείτε τον τρόπο με τον οποίο διευρύνθηκε η σημασία των παρακάτω λέξεων:

1. **υπηρέτης** _____

2. **καρδιά** _____

3. **δόντι** _____

4. **ανδράποδο** _____

5. **διθύραμβος** _____

6. **είλωτας** _____

7. **σατράπης** _____

18. α) Να βρείτε την αρχική σημασία των λέξεων της Α' στήλης.
β) Να αντιστοιχίσετε την αρχική σημασία τους με την ευρύτερη που απέκτησαν μέσα στο χρόνο (στήλη Β').

Α' αρχική σημασία**Β' ευρύτερη σημασία**

π.χ. 1. εκατόμβη:	θυσία εκατό βοδιών (ε)	α. προστασία
2. βουκόλος:		β. κάθε είδους δωρητής
3. αιγίδα:		γ. ο άνθρωπος με τον οποίο έχει κανείς ισχυρούς κοινούς δεσμούς
4. χορηγός:		δ. κάθε είδους συνεισφορά
5. αδελφός:		ε. μεγάλη θυσία, μεγάλος αριθμός ανθρώπινων θυμάτων
6. έρανος:		στ. φτιάχνω
7. ταξίδι:		ζ. βοσκός γενικά
8. πολεμώ:		η. τσιτώνω καθετί
9. τεντώνω:		θ. κάθε πορεία σε μακρινό μέρος
10. μελάνι:		ι. προσφέρω
11. κερνώ:		ια. γραφική ύλη

19. Κάποιες λέξεις στενεύουν σημασιολογικά, δηλαδή κρατούν μία μόνο από τις πολλές και ποικίλες σημασίες που είχαν αρχικά. Μπορείτε να παρακολουθήσετε το στένεμα των ακόλουθων λέξεων;

1. ποιητής

2. τύχη

3. ρήμα

4. άρτος

5. ψάλλω

6. έπος

7. άγαλμα

8. τέμενος

20. Μερικές λέξεις χειροτερεύουν σημασιολογικά, δηλαδή φθείρεται η σημασία τους και δηλώνουν κάτι κακό, ενώ αρχικά δήλωναν κάτι καλό. Να βρείτε:

- α) την αρχική σημασία των παρακάτω λέξεων
- β) τη σημασιολογική μεταβολή (χειροτέρευση) που υπέστησαν μέσα στο χρόνο
- γ) πού οφείλονται, κατά τη γνώμη σας, οι σημασιολογικές αλλοιώσεις αυτών των λέξεων.

αγαθός

πονηρός

μοθηρός

βάνουσος

άθλιος

21. Εκτός από τις λέξεις που χειροτερεύουν σημασιολογικά, υπάρχουν και λέξεις που βελτιώνονται/καλυτερεύουν σημασιολογικά. Να εντοπίσετε την αρχική σημασία και τις βελτιώσεις που παρουσιάζουν οι λέξεις:

λεβέντης

νήπιο

υπουργός

δουλειά

τύχη

22. Να βρείτε τη σημασία των λέξεων **έπαρση**, **ασθενής** και **ακέραιος** σε καθεμία από τις παρακάτω προτάσεις:

α) 1. Μιλάει με έπαρση για τα κατορθώματά του. _____

2. Κάθε πρωί γίνεται η έπαρση της σημαίας. _____

β) 1. Είναι ασθενής χαρακτήρας. _____

2. Οι ασθενείς μαθητές πρέπει να προσκομίζουν ιατρική βεβαίωση. _____

3. Όπως όλοι οι άνθρωποι, έχει και αυτός το ασθενές σημείο του χαρακτήρα του. _____

4. Έχει ασθενή όραση. _____

5. Οι νέες αυξήσεις στις τιμές των καυσίμων πλήττουν κυρίως τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις. _____

γ) 1. Κατέβαλα ακέραιο το ποσό της οφειλής μου. _____

2. Έχει ακέραιες τις σωματικές και πνευματικές του δυνάμεις. _____

3. Αναλαμβάνω ακεραία την ευθύνη των πράξεών μου. _____

4. Έκανα το καθήκον μου στο ακέραιο. _____

5. Είναι ακέραιος χαρακτήρας. _____

23. Να βρείτε ποια ήταν η πρώτη σημασία των παρακάτω λέξεων και ποια η σημερινή μεταφορική σημασία τους.

1. **φενάκη** _____

2. **σταυρώνω** _____

3. **ανερμάτιστος** _____

4. **δορυφόρος** _____

5. **εμπορεύομαι** _____

6. **μύωπας** _____

7. **ξιφουλκώ** _____

8. **πυροδοτώ** _____

9. **ναρκοθετώ** _____

10. **προσβάλλω** _____

24. Η λέξη **γλώσσα** χρησιμοποιείται σε πολλές μεταφορικές φράσεις. Να βρείτε ποια μεταφορική φράση που περιέχει τη λέξη **γλώσσα** αντιστοιχεί σε κάθε σημασία που σας δίνεται.

1. κουράστηκα, ταλαιπωρήθηκα	π.χ. 1. Μου βγήκε η γλώσσα. _____
2. αυθαδιάζει	_____
3. έμεινε άναυδος ή δε θέλει να μιλήσει	_____
4. αρχίζει να μιλά ελεύθερα και με ευχέρεια	_____
5. δυσκολεύεται να εκφράσει αυτό που σκέφτεται λόγω ταραχής	_____
6. δεν μπορεί να κρατήσει ένα μυστικό	_____
7. μην κακομελετάς	_____
8. αυτοί που σχολιάζουν κακόβουλα τους άλλους	_____
9. μιλά με κακία/με καλοσύνη	_____
10. για λέξη που μας διαφεύγει	_____

25. Να εντάξετε καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις σε διαφορετικές φράσεις, έτσι ώστε να γίνει φανερό η πολυσημία της.

1. έκδοση	_____
2. καταβολή	_____
3. κατάσχεση	_____
4. καταγραφή	_____
5. χαλώ	_____
6. χαλαρός	_____
7. κύκλωμα	_____
8. σκηνή	_____
9. σκιάζω	_____
10. όργανο	_____

26. Να εντάξετε τις παρακάτω λέξεις σε διαφορετικές περιόδους λόγου, έτσι ώστε να φανούν οι διαφορετικές νοηματικές αποχρώσεις που απέκτησαν μέσα στο χρόνο. (Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις και μέσα σε χαρακτηριστικές εκφράσεις, που λέγονται σε συγκεκριμένες συνθήκες επικοινωνίας).

1. φύλλο _____

2. μαύρος _____

3. αγωγή _____

4. αέρας _____

5. ασφάλεια _____

6. γλώσσα _____

7. γλάστρα _____

8. βάση _____

9. παράλυση _____

10. κατάρρευση _____

27. Πολλές λέξεις αλλάζουν σημασία μέσα στο χρόνο. Οι ακόλουθες άλλαξαν σημασία μετά την εμφάνιση του χριστιανισμού. Να βρείτε την αρχική και τη μεταγενέστερη σημασία τους.

1. άγγελος _____

2. εκκλησία _____

3. λειτουργία _____

4. βαπτίζω _____

5. επίσκοπος _____

6. διάκονος _____

29. Να αποδώσετε τη σημασία των υπογραμμισμένων επιρρημάτων ή επιρρηματικών εκφράσεων με μία ισοδύναμη λέξη ή φράση.

1. Ξύπνησε **κιάλας** το παιδί; _____
2. Θα του δώσω απάντηση σήμερα **κιάλας**! _____
3. Όταν θα τον αναζητήσουν, θα βρίσκεται **κιάλας** μακριά. _____
4. Ο καλός τραγουδιστής δεν τραγουδάει απλώς το τραγούδι, _____
το ερμηνεύει **κιάλας**. _____
5. – Τον ξέρεις τον Κώστα;
– Αν τον ξέρω... Είναι συγγενής μου **κιάλας**. _____
6. Δεν έχει πάρει πτυχίο **ακόμη** η κόρη της. _____
7. **Ακόμη** και ο συνétaίρός του δεν τον υποστήριξε όσο έπρεπε. _____
8. – Πώς πηγαίνει η υγεία του;
– Έτσι κι έτσι. _____
9. Η άποψή μου είναι αμερόληπτη και αντικειμενική· εγώ **έτσι κι αλλιώς** δεν κερδίζω τίποτε απ' αυτή την υπόθεση. _____
10. Πέρασαν **κάπου** δέκα χρόνια από τότε που ξενιτεύτηκε. _____
11. **Κάπου κάπου** μας τηλεφωνεί. _____
12. Ο φίλος σου **μια φορά** δεν έκανε λάθος· κάποιος άλλος _____
έχει την ευθύνη. _____
13. Μιλάει σιγανά, **μόλις που** ακούγεται. _____
14. Ο ήλιος **μόλις** είχε ανατείλει και όμως έκανε πολλή ζέστη. _____
15. Γιαλό γιαλό πηγαίναμε κι **όλο** για σένα λέγαμε. _____
16. Δεν προσπάθησε **απλώς** να τονίσει την άποψή του, αλλά _____
θέλησε να την επιβάλει κιάλας. _____
17. Η συμμετοχή του ήταν **ιδιαίτερα** ενθαρρυντική. _____
18. Επιθυμώ να ανακοινώσω τα αποτελέσματα στον καθένα _____
ιδιαίτερος. _____
19. Το σκυλί δε δαγκώνει ποτέ, **εκτός** αν του επιθεθούν. _____
20. Σας ζηλεύω, γιατί επισκέφτηκαν αυτές τις μέρες την πόλη _____
σας **τόσο** γνωστοί καλλιτέχνες. _____
21. Προσπάθησαν **όπως όπως** να καλύψουν το λάθος τους. _____

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

6. Ορισμός

Η λέξη *ορισμός* σχετίζεται ετυμολογικά με το ρήμα *ορίζω*. *Ορίζω* σημαίνει θέτω κάτι μέσα σε όρια και, επομένως, όταν κάτι το θέτω μέσα σε όρια, το γνωρίζω, αφού έχω βρει τα όριά του.

Με τον *ορισμό* εξηγούμε τη σημασία μιας λέξης χρησιμοποιώντας άλλες λέξεις. Αν από έναν ορισμό αφαιρεθεί μία ή περισσότερες λέξεις, τότε ο ορισμός θα είναι ελλιπής και μπορεί να οδηγήσει σε παρανοήσεις.

Δύσκολα μπορούμε να ορίσουμε αφηρημένες έννοιες: π.χ. ελευθερία, δικαιοσύνη.

- Μ. Τριανταφυλλίδης, *Λεξιλογικές Ασκήσεις*, Θεσσαλονίκη, 1967.
- *Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο*, τ.Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

3. Συμπλήρωσε τους όρους ή τους ορισμούς:

1. = αυτός που προσαρμόζεται στις απαιτήσεις και στους τύπους συμπεριφοράς της ομάδας στην οποία ανήκει, ακόμη κι όταν δεν τον εκφράζουν
2. ντετερμινισμός =
.....
.....
3. ουτοπία =
.....
4. = η ιδιότητα ορισμένων ανθρώπων να φαίνονται έντονα, ζωηρά τα χαρακτηριστικά του προσώπου τους κατά τη φωτογράφιση, την κινηματογράφιση ή την τηλεοπτική τους εμφάνιση
5. = η παραγωγή θρεπτικών οργανικών ουσιών στα φυτά με την επίδραση του ηλιακού φωτός
6. κυβερνοχώρος =
.....
7. = πολιτική πρακτική που χαρακτηρίζεται από υπερβολική προσαρμογή στις περιστάσεις και τάση για εκμετάλλευσή τους, ανεξάρτητα από το αν υπάρχει σύγκρουση με τις ιδεολογικές αρχές
8. παρρησία =
.....
9. ευφημισμός =
.....
10. = η αγάπη προς το αισθητικά ωραίο
11. πανάκεια =
.....

4. Να επιλέξετε τη σωστή σημασία της λέξης (για κάθε λέξη υπάρχει μόνο μια σωστή απάντηση).
Να γράψετε φράσεις στις οποίες οι λέξεις θα χρησιμοποιούνται με τη σωστή σημασία.

1. **θύσανος:**
- α) θυσία ζώων
 - β) μαύρα, πυκνά σύννεφα
 - γ) διακοσμητική φούντα συνήθως από νήματα
 - δ) ουρά λιονταριού
-
-

2. **ενδοτικός:**
- α) εσωτερικός
 - β) δανεικός
 - γ) αντίθετος
 - δ) υποχωρητικός
-
-

3. **απνής:**
- α) αμείλικτος, σκληρός
 - β) ατιμώρητος
 - γ) απρόσιτος, απλησίαστος
 - δ) χορτάτος
-
-

4. **γαλουχώ:**
- α) τρέφω
 - β) μεγαλώνω
 - γ) γαληνεύω, ηρεμώ
 - δ) διαπαιδαγωγώ
-
-

5. **φερέγγυος:**
- α) υποφερτός
 - β) καταφερτζής
 - γ) αξιόπιστος
 - δ) επικίνδυνος
-
-

6. **προσιδιάζει:** α) προσθέτει
β) ταιριάζει, αποτελεί γνώρισμα
γ) ιδιωτικοποιεί
δ) είναι ιδιότροπος
-
-

7. **απεμπολώ:** α) πουλάω την περιουσία μου
β) αποχωρώ
γ) παραχωρώ τα δικαιώματά μου, προδίνω αρχές
δ) απέχω
-
-

8. **ελλοχεύω:** α) είμαι λοχαγός
β) επιτηρώ
γ) караδοκώ
δ) φυλώ σκοπιά
-
-

9. **αποκύημα:** α) προϋπόθεση
β) φαντασία
γ) σκέψη, γνώμη
δ) γέννημα, δημιούργημα
-
-

10. **ποδηγετώ:** α) περπατώ
β) προηγούμαι
γ) συμβάλλω
δ) καθοδηγώ, χειραγωγώ
-
-

5. Σας δίνεται η σημασία ορισμένων λέξεων· εσείς να βρείτε ποιες είναι αυτές οι λέξεις.

1. απερίσκεπτη φλυαρία, επιπόλαιη συζήτηση _____
2. επικαλούμαι ανύπαρκτους κινδύνους ή μεγαλοποιώ υπαρκτούς _____
3. διαίρεση σε μικρά κομμάτια _____
4. λάτρης, οπαδός, θαυμαστής _____
5. εξυπηρέτηση προσωπικού συμφέροντος _____
6. δε συναντάει εμπόδια _____
7. οικειοποιούμαι, συνήθως με τη βία ή με απάτη, τα δικαιώματα που έχει κάποιος άλλος σε ένα τίτλο εξουσίας, σε μια ιδιοκτησία κτλ. _____
8. χαρακτηρισμός για σύνολο προσώπων ή πραγμάτων που τα στοιχεία του είναι τελείως άσχετα μεταξύ τους _____
9. απαλλαγή από κάποια κηδεμονία ή εξάρτηση _____
10. αποδοκιμάζω, επικρίνω κάποιον ή κάτι με ιδιαίτερη οξύτητα και συνήθως δημόσια _____

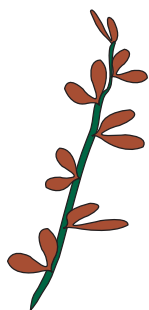
6. Να συμπληρώσετε τα κενά των φράσεων επιλέγοντας από το πλαίσιο τον κατάλληλο όρο.

σκοταδισμός
νεποτισμός
πλουραλισμός
φαρισαιϊσμός
κυνισμός
φορμαλισμός
μηδενισμός
κοσμοπολιτισμός
λαϊκισμός

1. Στην εκπαίδευση ορισμένων υπανάπτυκτων χωρών επικρατεί ακόμη
2. Σε μια εποχή όπου κυριαρχεί ο δεν μπορείς να μένεις κλεισμένος στα στενά όρια της πατρίδας σου.
3. Τους μεγάλους καλλιτέχνες δεν τους χαρακτηρίζει ο αλλά η τάση για καινοτομίες.
4. Είναι να υποστηρίζει ότι συμπάσχει μαζί μας, τη στιγμή που αυτός είναι ο κύριος υπαίτιος των δεινών μας.
5. Η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών εξασφαλίζει τον και κατοχυρώνει τη δημοκρατία.
6. Έχει αποδειχτεί πως η δημαγωγία και ο πλήττουν τη δημοκρατία.
7. Συχνά οι μεγάλες δυνάμεις αντιμετωπίζουν με τα μικρά κράτη.
8. Απορρίπτεις τα πάντα και δε δέχεσαι καμιά αξία· χωρίς ιδιαίτερο λόγο έχεις οδηγηθεί στο
9. Με την αναξιοκρατία και το είναι αδύνατο να αναδειχτούν οι πραγματικά άξιοι.

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

7. Ύφος - Επίπεδα Λόγου

Κάθε άνθρωπος είναι και ένας άλλος / διαφορετικός χρήστης της γλώσσας, δεδομένου ότι τη χρησιμοποιεί με έναν ιδιαίτερο, εξατομικευμένο τρόπο, αξιολογώντας με τις επιλογές του τα ποικίλα μέσα που αυτή του προσφέρει. Διαμορφώνει έτσι το ιδιαίτερο, το δικό του γλωσσικό ύφος.

Ο χρήστης της γλώσσας, ανάλογα με το ύφος του προφορικού ή του γραπτού λόγου σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση γλωσσικής επικοινωνίας και ανάλογα με το επίπεδο λόγου που πρόκειται να χρησιμοποιήσει, επιλέγει την κατάλληλη λέξη και τον τύπο της. Οι διαφορετικές εκφορές του λόγου (επίπεδα γλώσσας) του παρέχουν τη δυνατότητα να επιλέξει το επίπεδο που θα του εξασφαλίσει την επιθυμητή και αποτελεσματική γλωσσική επικοινωνία.

Αυτά σημαίνουν ότι μπορούμε να διακρίνουμε διάφορα και διαφορετικά επίπεδα γλώσσας και ύφους:

1. *Επίσημο*: για λέξεις/φράσεις συνήθως λόγιες, που χρησιμοποιούνται κυρίως στις δημόσιες υπηρεσίες, στη διοικητική, εκκλησιαστική, στρατιωτική κτλ. γλώσσα και σε επίσημες εκδηλώσεις, εθνικές γιορτές, λόγους πολιτικών κτλ, π.χ. παραπέμπω, κώλυμα, αποφαίνομαι.
2. *Επιστημονικό*: για λέξεις/φράσεις που χρησιμοποιούνται στις επιστήμες, π.χ. δακτύλιος, συμβατός, ανθρωποζωικός.
3. *Λαϊκό*: για λέξεις/φράσεις, συνήθως του προφορικού λόγου, που ανήκουν στην αργκό, στη διάλεκτο της πιάτσας, του περιθωρίου κτλ., π.χ. σουρώνω, μου τη βίδωσε, τσανακογλείφτης, κουρμπέτι (= ο εκτός του σπιτιού χώρος, η πιάτσα).
4. *Λαϊκότερο*: για λέξεις/φράσεις που είναι ευρέως διαλεκτικές, που μπορεί να είναι γνωστές και στα μεγάλα αστικά κέντρα ή να χρησιμοποιούνται και στη λογοτεχνία. Τα όρια ανάμεσα στο λαϊκότερο και το λογοτεχνικό είναι συχνά ασαφή, π.χ. κλάρα (= μεγάλο κλαδί), κουρσεύω (= λεηλατώ), κούτρα (=κεφάλι).
5. *Λόγιο**: για λέξεις/φράσεις που ως προς τη χρήση τους ή και το σχηματισμό τους προέρχονται από την καθαρεύουσα ή την αρχαία ελληνική γλώσσα ή δημιουργήθηκαν με αυτές ως πρότυπο, π.χ. λεωφορείο, συνιστώ, αντεπεξέρχομαι, καινοτομία.
6. *Λογοτεχνικό*: για λέξεις/φράσεις που τις συναντούμε πολύ συχνά στην ελληνική λογοτεχνία και οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιούνται όχι μόνο σε καθαρά λογοτεχνικά κείμενα αλλά και στον καθημερινό προφορικό ή γραπτό λόγο, ιδιαίτερα όταν θέλει κάποιος να χρωματίσει λογοτεχνικά το ύφος του, π.χ. καρτερώ, λιόγερμα (=το δειλινό).
7. *Οικείο*: για λέξεις/φράσεις του οικογενειακού και του φιλικού περιβάλλοντος, που δε χρησιμοποιούνται, όταν κάποιος απευθύνεται σε επίσημα πρόσωπα, σε αγνώστους ή σε πρόσωπα που κατέχουν κάποια υψηλή θέση στην επαγγελματική κτλ. ιεραρχία, π.χ. σκαρφίζομαι, ρεζίλι, ξεχαρβαλώνω, τσαπατσουλιά, φιγούρα.
8. *Προφορικό*: για λέξεις/φράσεις που ξεχωρίζουν από εκείνες που χρησιμοποιούνται στο γραπτό λόγο. Το προφορικό επίπεδο λόγου βρίσκεται πολύ κοντά στο οικείο και δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτα τα μεταξύ τους όρια, π.χ. τζογαδόρος, φαϊ. Φυσικά, οι λέξεις αυτές δεν αποκλείεται να χρησιμοποιηθούν και στο γραπτό λόγο. Στα επίπεδα του ύφους και γενικά του λόγου συμπεριλαμβάνονται και το *παιδικό* (π.χ. νάνι, βαβά), το *παρωχημένο* (π.χ. μπανιερό, γκαζοζέν) και το *χυδαίο*.

* Ασκήσεις με λόγιες λέξεις/φράσεις θα βρείτε στο Β' κεφάλαιο ("Από το γλωσσικό μας παρελθόν").

• Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1998.

Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίκας (1906-1994). Νυχτερινό: σπίτια, 1967. Λάδι σε μουσαμά (48εκ. Χ 62εκ.).

2. Να αντικαταστήσεις τις λαϊκές ή οικείες φράσεις που σου δίνονται με άλλες συνώνυμες τους σε ύφος λόγιο:

1. κάνω πλάτες σε κάποιον _____
2. έχει γερές πλάτες _____
3. οι φτέρνες του χτυπούν στην πλάτη _____
4. βάζω πλάτη _____
5. δεν πήρε χαμπάρι _____
6. έσκασε ο τοίχος _____
7. το έσκασε _____
8. έσκασε μύτη _____
9. τούμπαρε το αυτοκίνητο _____
10. τον έφαγαν λάχανο _____
11. τον λύγισαν τα βάσανα _____
12. το λέει η καρδιά του _____
13. λερώνει την τιμή μου _____
14. του την έφεραν _____
15. στο κοντινό μέλλον _____

3. Οι λέξεις που ακολουθούν ταιριάζουν κυρίως σε ύφος ανεπίσημο και οικείο. Προσπαθήστε να βρείτε συνώνυμες λέξεις που να ανήκουν σε διαφορετικό επίπεδο λόγου και να συνδυάζονται με ύφος πιο επίσημο.

1. κουμαντάρω _____
2. πρήξιμο _____
3. ξεχαρβάλωμα _____
4. φτιάχνω _____
5. ντόμπρος _____
6. βουτώ _____
7. ξεοδεύω _____
8. κοκορόμμαλος _____
9. ψάχνω _____
10. λαιμαργία _____
11. ταλέντο _____
12. λαδώνω _____

4. Χρησιμοποιούμε πολλές φορές στο λόγο μετοχές παθητικού παρακειμένου με αναδιπλασιασμό (όπως στα αρχαία ελληνικά) σε θέση επιθέτου ή ουσιαστικού για λόγους ύφους ή επειδή οι εκφράσεις έχουν γίνει στερεότυπες. Χρησιμοποιήστε σε φράσεις τις εξής μετοχές:

1. προσβεβλημένος _____

2. εγγεγραμμένος _____

3. επιτετραμμένος _____

4. δεδλωμένος _____

5. σεσημασμένος _____

6. εσκεμμένος _____

7. εισηγμένος _____

8. εξεζητημένος _____

9. συγκεχυμένος _____

10. ειλημμένος _____

11. βεβιασμένος _____

5. Να βρείτε συνώνυμα επίθετα σε **-ης, -ης, -ες** που να ταιριάζουν σε πιο επίσημο ύφος και να εντάξετε το καθένα σε μία φράση.

1. δυσβάσταχτος _____

2. αποτρόπαιος _____

3. εύγλωπτος _____

4. έξυπνος _____

5. ξεκάθαρος _____

6. ωραίος _____

7. μισπός _____

8. φλύαρος _____

9. μισοπεθαμένος _____

10. μισοτελειωμένος _____

6. Υποθέστε ότι παραδώσατε στον αρχισυντάκτη της εφημερίδας στην οποία εργάζεστε το παρακάτω κείμενο. Αυτός το βρήκε πολύ καλό και ευαίσθητο, αλλά σας υπογράμμισε μερικές λέξεις και φράσεις που, κατά τη γνώμη του, είναι κοινές και πρέπει να τις αντικαταστήσετε με άλλες, για να υπάρχει ομοιομορφία στο ύφος του κειμένου. Σας είπε μάλιστα να αλλάξετε και τη σύνταξη σε κάποια σημεία, αν είναι απαραίτητο.

Και αυτά (τα παιδιά) δικά μας είναι...

«Στις 11 Σεπτεμβρίου 36.615 παιδιά πέθαναν από την πείνα σε όλον τον κόσμο. Τόσα πεθαίνουν κάθε μέρα. Και αυτά δικά μας. Δεν τα έδειξε καμιά τηλεόραση. Δεν έγραψε γι' αυτά καμιά εφημερίδα. Δεν απηύθυνε μήνυμα γι' αυτά κανείς αρχηγός κράτους. Δεν κρατήθηκε πουθενά ούτε ενός λεπτού σιγή. Δεν τα έκλαψε ο Πάπας. Τα χρηματιστήρια λειτούργησαν κανονικά. Οι ένοπλες δυνάμεις δεν μπήκαν σε κατάσταση ετοιμότητας. Οι διωκτικές αρχές δεν έκαναν καμιά έρευνα για τους ενόχους.

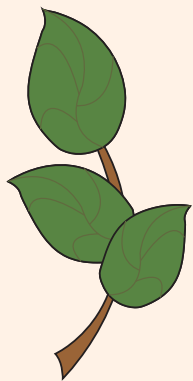
Δική μας είναι η ένοχη σιωπή. Η αλήθεια είναι πικρή: τόσο στη ζωή όσο και στο θάνατο, ορισμένοι άνθρωποι μετρούν περισσότερο από άλλους συνανθρώπους τους. Την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, τη δεκαετία της παγκοσμιοποιημένης «ειρήνης και ευημερίας», περισσότερα από δύο εκατομμύρια παιδιά σφάχτηκαν, έξι εκατομμύρια παιδιά

τραυματίστηκαν ή έμειναν ανάπηρα και δώδεκα εκατομμύρια παιδιά έμειναν άστεγα εξαιτίας των πολέμων σε διάφορα μέρη της γης. Και αυτά δικά μας. Δική μας είναι και η ένοχη σιωπή.

Γιατί ανechόμαστε να μην τα δείχνει καμιά τηλεόραση, να μη γράφει γι' αυτά καμιά εφημερίδα, να μην απευθύνει μήνυμα γι' αυτά κανείς αρχηγός κράτους, να μην κρατιέται γι' αυτά πουθενά ούτε ενός λεπτού σιγή, να μην τα κλαίει ούτε ο Πάπας. Το κόλπο της σύγκρουσης διαφορετικών και αντίθετων πολιτισμών δε φτάνει για να κρύψουμε τις ενοχές μας. Γιατί όλοι οι άνθρωποι μοιάζουν και μαζί διαφέρουν μεταξύ τους. Μα όσο περισσότεροι άνθρωποι σωπαίνουν, τόσο κάποιοι άλλοι θα βλέπουν σαν έγκλημα είτε τις ομοιότητες είτε τις διαφορές τους».

(από εφημερίδα)

8. Άλλες χρήσεις των λέξεων

1. Μερικές φορές σχηματίζοντας διαφορετικές παρομοιώσεις με την ίδια λέξη καταφέρνουμε να ορίσουμε καλύτερα το νόημά της.
Να βρεις τρεις παρομοιώσεις που να ταιριάζουν στην καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις και να εξηγήσεις τη διαφορά που υπάρχει στη σημασία τους.

π.χ. μαλλιά σαν μετάξι: απαλά, μαλακά
μαλλιά σαν χρυσάφι: ξανθά
μαλλιά σαν του σκαντζόχοιρου: όρθια και σκληρά

1. τρέχει σαν.....
2. περπατάει σαν.....
3. τρώει σαν
4. κόκκινος σαν.....
5. ψηλός σαν.....

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ρήματα που έχουν πρώτο συνθετικό πρόθεση και δεύτερο συνθετικό το ρήμα **βάλλω**. Να προσέξετε την ορθογραφία.

1. Το εκλογικό σύστημα στην δεκαετία του 1880 δεν να ψηφίζει κανείς ένα μόνο κόμμα.
2. τα δύο κείμενα, το πρωτότυπο και το αντίγραφο, και διαπιστώσαμε ότι δεν έχουν καμία διαφορά.
3. Το σωματείο μας προτίθεται να τη διεξαγωγή των αρχαιρεσιών, για να μη συμπέσουν με τον εορτασμό της εθνικής επετείου.
4. Το γνωρίζω πως διαρκώς με και με συκοφαντεί στους συναδέλφους μου.
5. Είναι δύσκολο να κανείς τις κακές συνήθειες.
6. Η πολύμηνη αρρώστια του τον
7. Ο Νείλος στη Μεσόγειο σχηματίζοντας ένα τεράστιο δέλτα.
8. Όταν μου στείλετε την εγκυκλοπαίδεια, θα σας το ποσό.
9. Τον σε τέτοιο βαθμό, ώστε είχε γίνει άβουλο όργανό του.
10. Οι φορολογούμενοι πρέπει να τις φορολογικές δηλώσεις τους ως το τέλος του μήνα.

3. Να εντάξετε τα ρήματα που ακολουθούν σε μία μικρή φράση. Φροντίστε να χρησιμοποιηθούν εύστοχα.

ανακύπτω	π.χ. ανακύπτουν δυσκολίες	εκλαμβάνω	_____
αναμοχλεύω	_____	επωμίζομαι	_____
αναλίσκω	_____	κληροδοτώ	_____
αντιδιαστέλλω	_____	κληρονομώ	_____
αντιστρατεύομαι	_____	μετέρχομαι	_____
απεμπολώ	_____	παρακωλύω	_____
απεργάζομαι	_____	περιέρχομαι	_____
αποκομίζω	_____	προοιωνίζομαι	_____
αποσοβώ	_____	συμμερίζομαι	_____
βαυκαλίζομαι	_____	υποσκάπτω	_____
διατείνομαι	_____	χαλκεύω	_____
εδράζομαι	_____	χρηματίζω	_____

4. Συμπληρώστε τα παρακάτω ουσιαστικά με ένα ή περισσότερα κατάλληλα ρήματα:

- π.χ. επιτελεί έργο
1. παρενέργειες
 2. προβλήματα
 3. τους κανόνες
 4. στις υποχρεώσεις μου
 5. ευθύνη
 6. τα πάθη και τις αδυναμίες του
 7. η πληροφορία
 8. τα δικαιώματά του
 9. το μίσος
 10. το βιοτικό επίπεδο

5. Συμπληρώστε τα κενά με το σωστό τύπο του κατάλληλου επιθέτου από αυτά που βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο.

αγκάθινος

μανιακός

ακανθώδης

αγκαθερός

διάφανος

ασυνήθης

διαφανής

ασυνήθιστος

αγκαθωτός

άτυχος

μανιώδης

ατυχής

1. Σε τι χρησιμεύει αυτό το πλέγμα;
2. Κούνησε το γέρικο κεφάλι της και είπε στην εγγονή της:
«Αχ, παιδί μου, δεν πρέπει να πικραίνεσαι τόσο πολύ. Ο δρόμος της ζωής είναι».
3. Η συζήτησή τους κράτησε πολλές ώρες, γιατί τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν ήταν δύσκολα και
4. Του φόρεσαν στεφάνι.
5. Τα νερά του Αιγαίου πελάγους έχουν εμπνεύσει πολλούς ποιητές.
6. Οι αποφάσεις στην εταιρεία λαμβάνονται με διαδικασίες.
7. Το γεγονός προκάλεσε θλίψη σε όλους τους παρισταμένους.
8. μάνα! Της πέθαναν όλα της τα παιδιά νέα.
9. Είναι στο πιτό· γι' αυτό και μέθυσε με δυο ποτηράκια.
10. Είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τις επιθέσεις των πολιτικών του αντιπάλων.
11. Είναι συλλέκτης γραμματοσήμων.
12. Αποδείχτηκε ότι ο φιλήσυχος γείτονάς τους ήταν ο δολοφόνος της υπερήλικης γυναίκας.

6. Να συμπληρώσετε τα κενά επιλέγοντας το κατάλληλο επίρρημα (ή επιρρηματική έκφραση) από το πλαίσιο.

1. Το ασθενοφόρο έφτασε στον τόπο του δυστυχήματος
μετά το τηλεφώνημά τους.
2. Η υπόθεση αυτή με αφορά
3. Δε διαφωνούμε, αλλά απορρίπτουμε εντελώς
τις θέσεις σας.
4. Είναι σημαντικό να λέει κανείς σπουδαία πράγματα
μιλώντας
5. Τον πήρε και του τα έψαλε.
6. Ο Κ. κατάφερε στη μετάφρασή του να αποδώσει
το περιεχόμενο και το ύφος του πρωτοτύπου.
7. Στις οικογενειακές μας εκδρομές περνούμε πολύ,
όταν είναι μαζί μας ο μικρός μας γιος, που κάνει συνεχώς αστεία σχόλια
και έξυπνες παρατηρήσεις για ό,τι συμβαίνει.
8. Τα αποτελέσματα των εκλογών ήταν απροσδό-
κτα και για την κυβέρνηση και για την αντιπολίτευση.
9. Ανέλαβα να μεσολαβήσω, για να λυθεί η
παρεξήγηση μεταξύ τους.
10. Το υπουργικό συμβούλιο συνεδρίασε, για να
συζητήσει τη δραματική τροπή που πήραν τα γεγονότα.
11. κοινωνικής καταγωγής όλοι οι πολίτες είναι
ίσοι απέναντι στο νόμο.
12. Φέρθηκες πολύ Δεν ξέρεις ότι δεν πρέπει να
παρεμβαίνεις στα προσωπικά ζητήματα των άλλων;
13. Πέρασαμε μας χάρισες μια εξαιρετική βρα-
διά που θα τη θυμόμαστε πάντα. Σε ευχαριστούμε πολύ.
14. Το νομοσχέδιο για τη Δημόσια Διοίκηση ψηφίστηκε
και κατ' άρθρο στη Βουλή.
15. Μόλις έφθασε στο Παρίσι, συνάντησε τους
φίλους του και ύστερα επισκέφτηκε τα αξιοθέατα της πόλης.

ευχάριστα
ευχαρίστως

ιδιαίτερα
ιδιαιτέρως

τελείως
τέλεια

εκτάκτως
έκτακτα

αμέσως
άμεσα

απλά
απλώς

αδιάκριτα
αδιακρίτως

καταρχήν
κατ' αρχάς

7. Υποθέστε ότι θέλετε να γράψετε περιληπτικά τις φράσεις που ακολουθούν. Με ποια υπερώνυμα θα αντικαθιστούσατε τα υπώνυμα που υπογραμμίζονται;

1. Στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης σημαντικό ρόλο παίζει **ο τύπος, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, ο κινηματογράφος**.

2. Ένας επιστήμονας με ηθικές αρχές έχει συνείδηση πως είναι φορέας πνευματικών αξιών και πώς, για να τις υπηρετήσει, πρέπει να κοσμεύεται με **τιμιότητα, ειλικρίνεια, αμεροληψία, δικαιοσύνη, ανώτερο ήθος, αξιοπρέπεια και ευγένεια**.

3. Ελεύθερα σκέφτεται ο άνθρωπος, όταν είναι απαλλαγμένος από **την ιδιοτέλεια, τα πάθη, τις προκαταλήψεις, τους συναισθηματισμούς, την άγνοια, την ωμή βία, την εξωτερική πίεση από δυνάστες και κέντρα εξουσίας**.

4. Η συγκέντρωση που έγινε στη Θεσσαλονίκη ήταν πάνδημη. Ο λαός είχε φτάσει από κάθε γωνιά της γης **με λεωφορεία, τρένα, πλοία, αεροπλάνα και ιδιωτικά αυτοκίνητα**.

5. Στην αρχαία Ελλάδα γνώρισαν ιδιαίτερη ανάπτυξη **το έπος, η λυρική ποίηση, το δράμα, η ιστορία, η φιλοσοφία και η ρητορική**.

Κωνσταντίνος Μαλέας (1879-1928). Σαντορίνη. Λάδι σε μουσαμά (75εκ. X 187εκ.).